

קונטרס

צדקת הצדיק

לקט לתולדותיו והליכותיו הקדושות של
אדמו"ר הגאון הקדוש שר התורה מאיר עיני הגולה
רבנו צדוק הכהן זצלה"ה מלובלין
בעל מחבר ספרי "פרי צדיק" ועוד ספרים רבים
בתורת הנגלה והמחשבה והחסידות
סדר תולדות ימי חייו, חיבוריו, והילוכו בקודש

יוצא לאור בס"ד לכבוד יומא דהילולא ט' אלול
ולרגל מלאות מאה ועשרים שנה להסתלקותו לגנזי מרומים [תר"ס-תש"פ]

על ידי מכון "תפארת ראדזין"

להוצאת והפצת ספרי ותורת רבותינו הקדושים זי"ע

מאיזביצא ראדזין

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חודש אלול - בני ברק תש"פ

[כל הזכויות שמורות]

דברים אחדים

1

ב"ה פרשת כי תצא, חודש אלול תש"פ

לרגל מלאות ק"כ שנה להסתלקותו לגנזי מרומים של אדמו"ר הגאון הקדוש שר התורה מאיר עיני הגולה רבנו צדוק הכהן זצוקללה"ה מלובלין, מלאה ליבנו להוציא לאור קובץ הנוכחי, המהווה ליקוט לתולדותיו והליכותיו של 'הכהן הגדול'.

רבנו הגאון הקדוש "הכהן" מלובלין, היה כידוע תלמידו המובהק של מרן אדמו"ר הגאון הקדוש רבנו מרדכי יוסף מאיזביצא בעל "מי השלוח", מייסד שושילתא הדין. בכל ימיו ושנותיו של הכהן הגדול מאחיו, היה מזכיר בסילודין ובחרדת קודש מתורתו ואמרותיו של מורו ורבו הק' מאיזביצא, פעמים בשמו והרבה פעמים בסתם בלשון "שמעתי", וכפי המקובל אצל חסידים שהכוונה למורו רבנו הקדוש זללה"ה.

על רבנו הכהן זללה"ה מלובלין אפשר להמליץ במלוא המובן מאמר חז"ל על הפסוק "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צב-קות הוא", אם הרב דומה למלאך ה' צב-קות, יבקשו תורה מפיהו". כזאת ניתן להמליץ על תורתו העמוקה והרחבה של רבנו הגה"ק הכהן מלובלין זי"ע, המקיפה כל התורה לאורכה ולרוחבה, ומיוסדת על אדני קודש של ש"ס בבלי וירושלמי, ספרי קבלה ומוסר, ומפיצה אור יקרות ובהירות ועמקות בכל הסוגיות היסודיות שביראת ה' ובאהבתו. הדברים ידועים בשער בת רבים, אצל כל מבקש מחשבת הקודש והוגה בתורת ה'.

אי לכך נרתמנו בהזדמנות זו ללקוט בשושנים ולערוך שלחן מאמרים יקרים מכמה וכמה אכסניות ספרותיות, חלקם פורסמו בכתבי עת שאינם מצויים, וחלק אחר נכתב בידי ספרים וסופרים חכמים וידועים. השתדלנו כמו כן למנוע כפילויות לפי האפשר.

זכותו של רבנו הגאון הקדוש זללה"ה, תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן כן יהי רצון.

מערכת "תפארת ראדזין"

תוכן העניינים

הרבי מלובלין רבי צדוק הכהן זצ"ל [מתוך עיתון "לובלינער טאגבלאט", תרפ"ח]...2

הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין, נכתב בידי הרה"ג הרב איסר פרנקל...10

האדמו"ר הגדול רבי צדוק הכהן מלובלין, מאת הרב אברהם יצחק ברומברג...18

לדרכו של הגאון הקדוש 'הכהן מלובלין' במקצת מספריו, מאת הנ"ל.....28

תולדות רבנו צדוק הכהן זצוק"ל, נכתב בידי הגה"צ הרב ירוחם ליינר זצ"ל.....32

צרור עובדות, מעוצם התקשרות הגה"ק רבנו צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, אל רבו

הגאון הקדוש אדמו"ר בעל "מי השלוח" זצ"ל מאיזביצא.....40

הרבי מלובלין רבי צדוק הכהן זצ"ל

מתוך העיתון: "לובלינער טאגבלאט", תרפ"ח

[מתורגם משפת יידיש]

רבי צדוק הכהן רבינוביץ, הרבי הגדול האחרון בלובלין, היה אישיות יוצאת דופן בכל קנה מידה.

הוא לא היה 'נכד אדמו"רים' [רביש'ע אייניקל'] ומקור מחצבתו לא היה מגזע חסידים, אביו וזקנו וזקן זקנו היו מתנגדים, ומכל מקום היה רבי צדוק הכהן קונה שלימות כה גמורה בדרכי החסידות, עד שלעת זקנותו היה לרבי מפורסם שנהרו אליו אלפי חסידים והשאיר אחריו שם עולם כאחד מגדולי מקובלי הדור.

ההיכרות הראשונה שלו עם חסידים קיבל רבי צדוק בשעה שנדד ברחבי הקיבוץ היהודי הגדול בפולין, כדי לקבל 'היתר מאה רבנים' לגרש את אשתו הראשונה, שלא אבתה בשום אופן להיפרד ממנו ולקבל הימנו גט פיטורין.

יהיה זה מעניין לקנות היכרות עם תולדותיו ואורח חייו המיוחדים של גאון וקדוש זה, שיצא כאמור מגזע מתנגדים לחסידות, ואשר בסוף הגיע למדרגה עליונה להיות אדמו"ר חסידי לאלפים.

*

רבי צדוק הכהן רבינוביץ נולד בשנת תקפ"ג בעיר קרייזבורג שבמדינת זאמוט (לטביה). לאביו הגאון הנודע רבי יעקב הכהן, שכיהן כרבה של העיירה. רבי יעקב זה ישב על כיסא רבנות זו שאותה ירש מאביו, ואביו מאביו, כך שהייתה רבנות זו עיר מורשת אבותיו.

כבר בימי עלומיו התייתם הנער מאביו. האב רבי יעקב נפטר צעיר לימים ואמו מסרה את הנער צדוק לדודו אחי אביו, הרב הגאון רבי יוסף הכהן שכיהן כרבה של העיירה 'קרייניקי'.

כישרונותיו הנדירים ניכרו בו בעודו בילדותו. כמעט לא יאומן כי יסופר, שבעודו נער כבן שש שנים, כבר ידע היטב ללמוד לבדו דף גמרא. התמדתו הייתה בלתי טבעית. משהגיע לגיל שמונה, כבר זכה לסיים לראשונה בחייו את כל הש"ס! זהו דבר, שזכו אליו אך מעטים מיחידי סגולה בדורות.

בטרם הגיע לגיל בר מצווה, כבר החל לרשום ולהעלות על הכתב מדברי תורתו וחידושיו, ועוד היום ישנם כתבי יד, שכתב בגיליונות ספריו כדוגמת ספר הקבלי 'ערכי הכינויים' לגאון הדורות רבי יחיאל הלפרין בעל 'סדר הדורות', שמעוטר בהגהותיו מן הימים ההם בהיותו אך כבר תריסר שנים.

דרשות ה'בר מצווה' שלו, שדרש ברבים בארבעה בתי כנסיות (!) ביום הגיעו למצוות, נדפסו בחלקם במשך השנים והם מפליאים בחריפותם ובבקיאותם.

אין פלא אפוא, כי שמו של העילוי הצעיר יצא לתהילה בכל סביבתו הקרובה והרחוקה, וגבירים בעלי ממון נתנו עיניהם לזכות בו כחתן לבתם.

כשהגיע לגיל ארבע עשרה שנה, נכנס בברית הנישואין עם זוגתו שהייתה בת גביר נכבד בעמיו, רבי שמואל הירש הכהן מהעיירה 'וולדובקה' שבפולין. חותנו זה היה עשיר גדול, בעל עסקים מרובים והוא הבטיח לעילוי הצעיר בתור נדוניה שישב ואכל 'מזונות' על שולחנו במשך כל ימי חייו, העיקר שיוכל לשבת וללמוד במנוחת הנפש והדעת כאוות נפשו.

בשנתיים הראשונות התנהל הכול כשורה. האברך עסק בשלו: התמדה בלתי פוסקת בתורה ובעבודה, יומם ולילה לא ישבותו. לא ידע מכלום ולא הכיר בצורת מטבע. לא התעניין בדבר, רק ישב סגור בד' אמותיו ועסק בתורה, מבלי לדבר עם אדם או להתעניין באיש בסביבתו.

אכן ביום מן הימים התבונן מסביבו, והנה שת ליבו לכך כי רעייתו הצעירה, אינה נוהגת כפי שנדרש ממנה לפי השגתו ותפיסתו. משהו לא מצא חן בעיניו בהתנהגותה של זוגתו, והדבר טרד את מנוחתו.

בבית חותנו העשיר, התקיים 'בית מזיגה' כמנהג הימים ההם, שם באו לשתות ולהיטיב ליבם גויי המקום, כפריים ואיכרים פשוטים, ומובן מאליו כי השכרות מצויה בבית זה במידה לא מעטה.. רעייתו הצעירה הייתה ממנהלות הבית, ומטבע עסקים מסוג זה, שנאמרים לעתים באוזני מבקרי הבית משפטים מסוג כזה, שאינם מורגלים ומקובלים באוזני יושבי בתי מדרשות, הוגי תורה ועוסקים בה... הדברים הגיעו לאוזניו של העילוי הצעיר (יש אומרים, כי ידי מקנאיו של חותנו העשיר היו באמצע), והוא נרעש כולו.

שונאים לא חסרו במקום לחותנו העשיר, קנאו בו ובעשירותו ובעיקר על שזכה כך בחתן 'תכשיט' שכזה, והם דאגו מצדם ללבות את העניין באופן שלא ירד מהר מסדר היום. מובן שהאברך הצעיר צדוק הכהן, השקוע כולו בתורה וברוחניות, לא יכול היה מצדו לעבור על הדברים בשתיקה. סייעה לכך העובדה, שעקב היותו 'כהן' היה עליו להיות זהיר בכפלים בשמועות מסוג הזה. אשתו הצעירה הכחישה הדברים מכל וכל, שהיה כמובן זר לרוחו

של בעלה, אולם העילוי רך השנים מיאן לשמוע מכך, והחל לנקוט בפעולות לשילוחה בגט פיטורין.

אשתו סירבה כמובן לשמוע מכך, משוכנעת הייתה בכל ישותה בחפותה ובטהרתה, אולם ללא הועיל. בנחישותו כי רבה, נטש רבי צדוק את ביתו ופנה לעבר בית דודו ומגדלו, רבי יוסף הכהן רבה של קריניק, ולא חזר יותר.

עבר זמן, ואשתו הצעירה ממשיכה לסרב ולקבל גט, והיות שרבי צדוק נשאר איתן בדעתו כי אסור לו להמשיך ולהתגורר עם אשתו, בפרט לאור היותו כהן ומוזהר ביותר על טהרת ביתו, הלך וטיכס עצה בנפשו עד שהחליט לבקש "היתר מאה רבנים" כדי שיותר לו לשאת אחרת על פניה (=מדין 'חרם דרבנו גרשום' אין היתר לאדם לגרש אשתו בעל כורחה, היתר מיוחד מוענק במקרים יוצאים מן הכלל, באמצעות 'היתר מאה רבנים' מקובלים שבדור).

בהיותו בעצמו תלמיד חכם מופלג, ערך בכתב 'תשובה' הלכתית מפורטת ומנומקת, להצדיק במקרה שלו גירושין בעל כורחה ולשאת אחרת, עם תשובתו זו יצא לדרך כדי למצוא 'היתר מאה רבנים' שיתמכו בעמדתו זו. וכך היה נוסע ונודד מעיירה לעיירה, ומוסיף חתימות רבנים שונים שהשתכנעו בצדקת עמדתו והסכימו לדעתו. הדבר התארך על פני חדשים ושנים, בתנאי הנסיעות שבימים ההם, אך דבר לא עצר בעדו להשיג מטרתו.

לבסוף, משהכירה רעייתו הצעירה כי בעלה גמר אומר לגרשה ואי אפשר להזיזו מעמדתו ונחישותו, ואף השיגה ידו וקיבל 'היתר מאה רבנים' המיוחל, הסכימה אז בלית ברירה לקבל גטה מיד בעלה, מבלי שימוש בהיתר האמור.

במשך אותם שנתיים-שלוש, שבהם סבב רבי צדוק על פני ערי ישראל ושיחר לפתחם של רבנים, למד העילוי הצעיר להכיר באורחות חייהם של חסידים, וראה כי מדובר ביהודים טובים ויראי שמיים, בכל מקום שנקלע בדרכו הם קרבוהו ודאגו לטובתו מבלי להכירו או לעמוד על זהותו אם חסיד הוא או מבני מתנגדים. כמו כן הייתה לו ההזדמנות המיוחדת להיפגש פנים אל פנים עם כמה מגדולי החסידות שבדור, ואף עסק עמהם בענייני פלפול ואגדה, אז נוכח לדעת בעצמו ששקר ענו בהם המתנגדים בחסידים ובגדוליהם, שאין הם יודעים צורת דף גמרא חס ושלום, או שאינם נוהרים בענייני הלכה, וכל רעיונותיהם מונחים כביכול בענייני חסידות גרידא. כעת ראה שהכול שמועות שווא, וכי החסידים ורבותיהם בראש יודעים ללמוד ועוסקים בתורה ומקיימים קלה כבחמורה ואף נוהרים הם בכל קוץ וקוץ יותר מהכול. התבונן היטב בדרכי רבותיהם ונוכח לראות כי בקיאים הם בנגלה ובנסתר, ואף יודעי חן בקבלה. כל אלה הכריעו דעתו ומבטו מן הקצה אל הקצה, והביאו את העילוי רבי צדוק לראות את החסידות בראייה שונה לגמרי.

ממתנגד 'שרוף' הפך הוא להיות חסיד נלהב, המוקיר את תורת החסידות ואת רבותיה הגדולים והצדיקים.

*

בעת שרבי צדוק הכהן 'הסתובב' בשנות צעירותו אלה בחצרות רבנים ואדמו"רים, בכדי לקבל מהם היתר 'מאה רבנים', נקלע בין היתר לחבל גליציה, ושם הייתה לו הזדמנות להכיר כמה מצדיקי אותו הדור.

בשנים שכבר היה רבי מפורסם ומוכר, אהב מפעם לפעם לספר אודות חוויותיו אצל הגדולים שעמם נפגש בתקופה זו בחייו, ושיחו עמם בתורה.

באוזני יחידי סגולה סיפר על פגישתו עם הגאון הגדול והנודע מגדולי ארץ גליציה רבי יעקב אורנשטיין בעל מחבר הספר הנודע "ישועות יעקב", וכן עם הגאון המובהק רבי שלמה קלוגר מבראד, ועם הגאון רבי צבי הירש חיות מזולקוה, ממנו סח רבות.

הרושם הגדול ביותר מבין גדולי רבני גליציה השאיר עליו האדמו"ר מבלז הראשון רבי שלום זצ"ל, אשר אודותיו סח תמיד בהערצה ובאהבה.

אודות הפגישה בין שני גדולי תורה אלה, הרבי והאברך הצעיר לימים, שהיו שונים בתכלית איש מרעהו, יודעים חסידים וקנים לספר כדלהלן.

בדרכו לאסוף חתימות להיתר מאה רבנים, הגיע רבי צדוק לעיירה 'בעלז'.

מנהגו היה בעת שהגיע לעיירה כלשהי, תיכף נכנס לראשונה לבית המדרש, והיה מתיישב ללמוד גמרא. הוא ידע היטב, כי כך ימשוך התעניינות ואז יהיה מי שידאג לסיפוק צרכיו במקום.

כך היה הדבר גם בבלז. אולם משהגיע לבית המדרש העירוני, פגש שם בציבור גדול של אברכים ויושבים, שעסקו והגו בתורה במרץ ובהתלהבות חסידית. כה עסוקים היו בהוויות התלמוד, עד שלא שתו ליבם כלל להימצאותו של אברך זר שלא מבני העיר, שישב לידם בעת תלמודו. בלז הייתה אז 'מקום תורה', ואברך שהתיישב ללמוד גמרא בבית המדרש לא משך כל תשומת לב מיוחדת.

משנוכח האברך לראות, כי איש אינו מתייחס אליו, נמלך בדעתו וניגש לכמה מן האברכים והציץ בספרם לראות באיזו סוגיה הם עסוקים כעת, ואז קרב לאחד מהם והיקשה באוזניו קושיה חמורה בסוגיה. לאחר ניגש לאברכים נוספים, והעיר באוזנם כי ביכולתו לחבר כל הסוגיות השונות שבהם עוסקים הם ולעשותן לאחדים, בפלפול מבריק ושנון.

רק עכשיו התאסף סביבו חוג של אברכים שניסו לתהות על קנקנו של החריף, ואכן הוא לא אכזב והשמיע להם מהלך חריף, שקשר כל העניינים זה בזה, כשהוא מותיר אותם נדהמים. בזמן קצר נהיה בית המדרש כמרקחה. הכול נדהמו מגדלותו בתורה של האברך החדש והבלתי מוכר.

כמובן שהכול החלו לדאוג לסיפוק צרכיו ולמקום אכסניה ולינה עבורו.

ומנהג היה אצל הרב מבלז הראשון, שבכל ערב היה מתיישב עמו הגבאי שלו ר' אלימלך, ומספר לו בקצרה אודות לימוד האברכים 'היושבים'. כמובן שביום זה, סיפר הגבאי לרבי אודות נפלאות לימודו של האברך החדש, עד שהכול סחים אודותיו בהתפעלות מגודל חריפותו וכוחו הרב בתורה.

כששמע על כך הרב מבלז, ציווה תיכף שיביאו את האברך הצעיר לפניו, כדי לעמוד מקרוב על גדלו בתורה אם אכן אמת נכון הדבר כפי שמספרים עליו.

רבי צדוק זכה לקרבה יתירה אצל הרבי, שביקש ממנו שיחזור על דברי התורה והחידושים שהשמיע בפני חובשי בית המדרש. כמובן שרבי צדוק מילא מבוקשו של הרבי, וחזר באוזניו על דברי הפלפול והחידוד שהשמיע. נתן הרבי חיוך רב משמעות, ותוך דבריו הזכירו דברי 'תוספות' אחד, שאותו לא זכר בדבריו אלו, ואשר שמטו את היסוד לפלפול שארג רבי צדוק. בתחילה אף ניסה העילוי הצעיר את כוחו להתווכח ולתקן את דבריו, אכן במהרה נוכח כי הצדק עם הרבי וכי חבל לו להתווכח ולהתעקש בעניין, ואך טעות הייתה זו בידו.

מובן מאליו, כי לרבי צדוק נגרם צער ועוגמת נפש מרובה מכל העניין, והיה נבוך מאוד בעצמו. אך הרב מבלז ניחמו והעיר באוזניו, כי כזאת יכול לארע אצל כל תלמיד וצורב, ואף אצל תלמיד חכם מופלג, שיכול אגב רתחה לשכוח גמרא מפורשת או תוספות מסוים, שלא יהיה לנגד עיניו בשעתו.

"אספר לך, אברך צעיר (יונגרמאן) – סח הרבי - סיפור שאירע אצל מורי ורבי הקדוש "החווה" מלובלין, זכותו תגן עלינו, וממנו תראה ותלמד לעניינך".

"היה זה בשנות הנהגתו הנאדרת בקודש של מורי ורבי, הרבי הקדוש בלובלין. באותם השנים, כיהן כרבה של העיר הגאון המפורסם בחריפותו, רבי עזריאל הלוי הורוויץ, שכונה בשם "ראש הברזל" על שום רוב חריפותו.

"גאון חריף זה, לא היה מן החסידים, ואדרבה נמנה בעצמו בין גדולי המתנגדים. הגיעו הדברים לידי כך, שאפילו מן הרבי, החווה הקדוש בעצמו, לא 'החזיק' במיוחד, טענתו הייתה תמיד, כי החסידים ואף רבותיהם, אינם לומדים תורה ואינם 'יודעים ללמוד'.

"שם, בעיר לובלין, היה יהודי אחד פשוט, איש חסיד, שהחזיק לעצמו ב'מצווה' מיוחדת. בכל ערב שבת, היה הולך הלה לבית המרחץ (מקווה), והיה משאיל 'מסרק' ('קעמל') ליהודים מבאי בית המרחץ, שלא השיגה ידם או ששכחו להביא עמם כלי זה, לצורך סירוק שערם, זקנם ופאותיהם, לאחר הרחצה ב'מקווה'.

הרבי מלובלין היה מפליא בשבחו של יהודי פשוט זה, בשל מצוותו שבחר לעצמו, ופעם אף התבטא כי הוא מקנא בזכותו והיה מוכן לחלוק בשכרו בעולם הבא.

"מכיוון ששמע רבה של לובלין "ראש הברזל", המתנגד הגדול, אודות דברי הרבי אלה, חייה למשמע הדברים, ואף שלח בידי יהודי ממקורביו לאמור לרבי, כי מעשה זה שעושה אותו היהודי, המחלק מסרקות בבית המרחץ, אינו חשוב 'מצווה' כלל ועיקר. כל זאת מניין? שכן הגמרא תספר לנו במסכת מנחות () אודות דוד מלך ישראל, בעת שעמד בבית המרחץ וראה עצמו מבלי לבוש לעורו, התבטא ואמר כך "אוי לנפשי, שהנני רואה עצמי בלי לבוש כלשהו של מצווה!.. {שהרי בבית המרחץ אי אפשר אף להרהר בתורה}

"טען רבה של לובלין, "ראש הברזל", בנימה של ניצחון: "וכי על שום מה הצטער כל כך דוד המלך, שלא היה יכול לעסוק במצווה בבית המרחץ?? והלא היה בידו לעסוק במצווה גם אז, על ידי חלוקת מסרקות במרחץ? אלא בעל כורחנו לומר, כי דבר מעין זה אינו נחשב למצווה, בניגוד לדברי הרבי..."

"מכיוון ששמע הרבי הקדוש מלובלין תשובתו 'הנחרצת' של 'ראש הברזל' לדעתו בדבר אותה המצווה של היהודי, חייה אף הוא כנגד המשיב ונענה: "אמרו לו לרבה של לובלין, כי הוא בעצמו שכח מימרה מפורשת של חז"ל בגמרא "מלך ישראל אין רוחצים עמו.." כדי שלא יהיה מזולזל בעיני העם, ואם כך פשיטא שדוד המלך לא היה סיפק בידו במרחץ לקיים מצווה זו..."

לאחר ששמע הגאון "ראש הברזל" דברים אלו, הכיר בטעותו, ושוב לא דיבר עוד בגנותו של "החווה", לאחר שנוכח בגדלותו בתורה ובכוח שמים שעמו.

"ובכן, אברך יקר – סיים הרב מבלז דבריו באוזני הצורב רבי צדוק – אתה גם כן חוטר מגזע 'מתנגדים' והיית בדעה, כי חסידים אינם יודעים ללמוד, ורק אנשים כמותכם הינם 'יודעים ללמוד'... לפיכך גלגל השם יתברך לידך כך, שתיווכח ותראה במו עיניך כי גם אתה תשכח גמרא מפורשת ותוספות מפורש, ולעומתך רב חסידי הוא יזכיר לך קיומו של תוספות זה שנעלם לך..."

רבי צדוק עוד נשאר אחרי זה שבועות אחדים בבלז, ולבסוף אף קיבל את ה'היתר' המיוחל. אולם הלקח שלמד שם בבלז, לא נשכח מאתו כל ימיו.

אולם מכל ההשפעות הגדולות שספג בתקופה זו, ההשפעה הגדולה ביותר על נפשו של רבי צדוק, השפיע עליו הרבי הזקן מאיז'ביצא, הרב רבי מרדכי יוסף זצ"ל, ששנים מעטות מקודם לכן עזב את חצר קוצק והחל לנהל חצר חסידית באורח עצמאי, ואחריו נהרו מאות ואלפי חסידים נלהבים מבקשי השם ודורשי תורתו.

עם רבו זה התקשר רבי צדוק בדבקות עילאית, שמר את צעדיו וכרה אוון קשבת למאמרי פיו העמוקים והרחבים. שתה מבארו והרווה נפשו במעיינו הזך, דבק בדרכי הקבלה והחסידות מפי רבו הגדול, שאותו העריך והעריך עד סוף ימיו ודבריו לא חדל להזכיר בחרדת קודש במשך כל ימי חייו בדברי תורתו ובספריו.

לאחר הסתלקותו של האדמו"ר רבי מרדכי יוסף, בז' טבת תרי"ד, נפלגה העדה הקדושה לשניים. מרבית התלמידים קיבלו עליהם את מרותו של בנו, האדמו"ר רבי יעקב, שהפך לימים לבעל "בית יעקב", אולם קבוצה חשובה מתלמידי הרבי מאיז'ביצא החלו לנהות אחר התלמיד הגדול והוותיק, האדמו"ר הצדיק רבי יהודה לייב אייגר זצ"ל, נכדו של גאון הדור והדרו רבי עקיבא אייגר מפוזנה, אשר החל אז לנהל רבנותו בעיר לובלין מקום מגוריו, כשהמוני מבקשי ה' משחרים לפתחו וחוזים בעבודת קדשו. אף רבי צדוק הכהן נכרך אחריו, ומיאן להפצרות חסידים שביקשוהו ליטול עטרת הנהגה.

בשנת תרמ"ח נסתלק האדמו"ר הגדול רבי לייבלי אייגר זצ"ל מלובלין, ועדת החסידים נפלגה שוב לשניים: חלק מן החסידים קיבלו על עצמם את מרותו של בנו, רבי אברהם, כממלא מקום אביו, ואלו מרבית החסידים, עליהם נמנו רבנים ולומדים, ראו ברבי צדוק הכהן את המנהיג הממשיך של עדת הקודש, הפעם סירבו הם לשמוע ממיאוניו ודבקו בו כרבים. כך נהיה רבי צדוק הכהן, המתנגד לשעבר, לרבם הגדול של החסידים בלובלין, ושמו יצא למרחקים.

רבי צדוק נפטר בשנתו ה-77 ביום ט' אלול שנת תר"ס. למרות נישואיו בשנית, ואחר פטירתו נישואיו השלישיים, לא השאיר אחריו רבי צדוק הכהן כל זרע. לפי מה שאמר לא פעם בעצמו, נענש הוא בכך לפי שבימי נעוריו התעקש לגרש את אשתו, באופן שאולי לא היה בו מן הצדק הגמור, אי לכך נענש הוא על ביושה של בת ישראל זו ולא זכה להיפקד בילדים.

רבי צדוק הכהן השאיר אחריו כתבי יד וספרים רבים, עמוקים ומסועפים בכל חלקי התורה, ומהם כבר נדפסו כמה וכמה ספרים, וחלקם האחר, שגדול אף הוא בכמותו על פני הנדפס, נמצא עודנו בכתב יד ומצפה לגואל.

צילום עמוד השער של הספר "צדקת הצדיק" לרבנו זללה"ה

דפוס ראשון, לובלין תרס"ב

הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זצוק"ל

מאת הרה"ג רבי איסר פרנקל [ז"ל], מרבני העיר תל אביב

[הופיע בעיתון "שערים"]

רבי צדוק הכהן נולד לאביו רבי יעקב הכהן רבינוביץ, בעיר קרייזבורג שבקורלנד, בכ"ג בשבט תקפ"ג. רבי יעקב, שהיה רב העיר קרייזבורג, היה גדול בתורה וביראה ואיש יחס מכובד, בהיותו צאצא הגאון רבי משולם זלמן מירלס חותן הגאון 'חכם צבי' ושל"ה הקדוש. מוצא משפחתי זה הטביע את חותמו על אישיותו של רבי צדוק, שכבר בשחר ילדותו התבלט בין בני גילו בגאוניותו.

עני מרוד היה אביו של צדוק, ובקושי מצא כדי מחייתו, וגם דברים הכרחיים כמו נרות להאיר את הבית, היו חסרים בביתו. בשביל הילד צדוק הכמה לתורה, לא היווה הדבר מניעה ללימוד התורה, בלילות בהן האירה הלבנה יצא צדוק הקטן החוצה וגמרא בידו, ולאור הירח היה לומד בנעימה מתוקה, שנשמעה בחוצותיה של קרייזבורג. אביו של צדוק, רבי יעקב, נתמלא דיצה וגיל בבנו היקיר ששם כל מעייניו בחכמת התורה, ומבטיח להיות נצר נאמן לאילן רב הפירות.

אולם למרבה הרעה, לא ארכו ימיו של רבי יעקב. מקרה אסון שאירע לילדו, גרם למיתתו לפני זמנו.

הילד צדוק, השונה מכל הילדים בני גילו, הלך פעם בהיותו בן שש ברחובה של העיר קרייזבורג, כשהוא תפוס ברעיונותיו ומחשבותיו מבלי לחוש בדבר. לפתע באה מולו עגלה מלאה חציר, עלתה עליו ופצעה אותו. לצדוק הקטן נגרמו פצעים קלים ונשארה לו צלקת על מצחו וחוטמו, אולם אביו נחרד לשמע המקרה, נפל על הספה מתעלף ונחלה במחלה שממנה לא קם עוד.

הילד צדוק, נשאר יתום מאב ונלקח לבית דודו רבי יוסף הכהן, רבה של העיר 'קרייניקי' הסמוכה לביאליסטוק. בעיר זו, יצא שמו של הילד בין הלומדים כילד חריף ובקי, ותלמידי החכמים אהבו להשתעשע עמו בדברי תורה. שמע הילד יצא בכל הסביבה עד כי נודע בכינויו 'העילוי מקרייניקי'. הוא עצמו לא התפעל מדברי השבח שעתרו עליו והמשיך ללמוד בהתמדה רבה ולעלות במעלות התורה. לא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו והיה מסוגל לעמוד במשך כל הלילה על רגליו ולהגות בתורה.

כשמלאו לו שתים עשרה שנה, כבר החליף שאלות ותשובות ומכתבים בהלכה, וכאשר מלאו לו שלוש עשרה שנה דרש דרשת בר מצווה, שממנה ניכרת חריפות שכלו הגאונים שלא כפי המצוי. בגיל זה אף החל מתעניין בחכמה ומחקר והחל עורך את ספרו על תולדות חכמי ישראל דוגמת 'סדר הדורות', וכן הגהות וחידושים על הרמב"ם.

תופעה מופלאה זו, של גאון צעיר הלוקח עט סופרים בידו ומעלה את רעיונותיו על הכתב, עוררה תשומת לב מרובה ורבים מעשירי הסביבה החלו מחזירים אחריו ברצותם לראות בו כחתנם. לבסוף זכה בו עשיר גדול מעיר 'וולודובקי' בשם רבי שמואל הערש, והוא לקחו אחר כבוד לביתו.

הנער צדוק אך בן כחמש עשרה שנה, והוא יושב בבית חותנו העשיר המספק לו כל הצטרכויותיו כיד המלך, ועוסק בתורה יומם וליל, תוך שהוא מעלה את חידושיו על הכתב כתלמיד חכם מובהק. בהיותו בן שבע עשרה שנה, מציין האברך הצעיר רבי צדוק עלי גיליון: "סיימתי את הש"ס בשנת טו"ב לימי חי, שנת ת"ר". באותה שנה החל לכתוב את ספרו החשוב "אוצר המלך" על הרמב"ם, וכן את "ספר הזיכרונות", כלשונו: "להיות לזיכרון בין עיניי מה שהוא חובת גברא לשמור ולעשות ולקיים".

באותן השנים, בהן עוצבה דמותו והוטבע מטבע אישיותו, הוסיף פרישות על פרישותו ואפילו בענייני כשרות לא סמך על חמיו, אם לא השגיח בעצמו על סדרי הכשרות לא נהנה מן המאכל. באופן מיוחד באו הדברים לידי ביטוי בחג הפסח, בעת שהיה פורש משולחן חמיו לגמרי ועורך שולחן לעצמו, מדוקדק ומדויק לפי חומרותיו מבלי שיהיה מקום לצל של חשש בכשרות של פסח. ואולם למרות הטרחה היתירה שהעמיס רבי צדוק בהתנהגותו זו על בני הבית, היה אהוב על כולם בשל ידענותו הרבה וגאונותו הפלאית.

והנה אירע מקרה מצער, שהעיב על חייו.

אנשים, שהקנאה מילאה את ליבם למראה היהודי העשיר שזכה לגדולה תורנית בתוך ביתו – והשיג חתן כה יקר ומכובד – החלו זוממים מזימות במטרה להעביר את היחסים בין רבי צדוק לחמיו. אנשים אלו לא נרתעו מפני מזימה שפלה חסרת שחר, והעלילו על אשתו של רבי צדוק, כי בהיותה עומדת בבית המסחר של אביה נכנס קצין צבא פולני והושיט את ידו, והיא החזירה לו ידה.. כשחזרה ונשנתה עלילה זו, נחרד ממנה רבי צדוק ומתוך ידיעה שהוא בתור כהן חייב בקדושה יתירה, החליט על סמך זאת לתת גט לאשתו. האישה הצעירה, ביודעה כי היא נקייה מכל עוון ואך שקר העלילו

בה, סירבה לכך. אולם האברך הפרוש היה אמיץ בהחלטתו, ולאור זאת החליט לבקש לעצמו 'היתר מאה רבנים'.

וכך יצא האברך רבי צדוק לתור על פני ארץ, ולהיוועד עם גדולי הדור כדי שהם יתנו ידם והסכמתם ויעניקו לו חתימותיהם כדי להרשות לו לשאת אשה על אשתו. במסעו זה, הכיר לראשונה את פני תנועת החסידות, שלא הייתה מוכרת כלל בסביבתו המתנגדת. הוא בא לבקש גם מגדולי האדמו"רים אשור לצעדו הנועז והמכריע בחייו. חותנו, שנמנה על חסידי הצדיק רבי אהרן מצ'רנוביל, ובמר ליבו נסע אליו ליהנות ממנו עצה ותושייה. "הוא בוודאי יבוא גם אליי, ואז אדבר אתו" – אמר הרבי. ואמנם, בדרך מסעותיו סר גם אל רבי אהרן מטשרנוביל. הרבי אמר לו, שהוא קובע בבירור שאשתו נקייה מכל חטא ובעל הרחמים יתבע מידו עלבונה של בת ישראל כשרה... אולם הרבי מצאנו הוא שאמר לו ברורות, כי אם יגרש את אשתו וישא אחרת על מקומה, לא יהיו לו בנים ממנה. ואמנם, רק אחר שהזקין בתורה ובחכמה נוכח רבי צדוק לדעת שדבר גדולי הצדיקים היה נכון ויציב והצטער על צעדו הנועז. ואמנם כן, משמים תבעו את עלבונה ולרבי צדוק לא היו בנים עד יומו האחרון.

בדרך מסעותיו הגיע 'הכהן' לאיזביצה, שם נועד עם הרבי מאיזביצה הזקן רבי מרדכי יוסף זכר צדיק לברכה.

פגישה זו עם רבי מרדכי יוסף מאיזביצה, הטילה את רושמה עמוק על נפשו של רבי צדוק הצעיר. ההיכרות עם עולם החסידות, הסעירה את נפשו של 'הכהן'. הוא נוכח לדעת, כי הינו מוצא בחסידות כל מה שחסר לשלימות קומתו הרוחנית.

שנים של נדודים עברו עליו בחיפושיו אחר מאה חתימות של רבנים במסגרת 'היתר מאה רבנים', ועם השגת מטרתו שב לעיירה 'זולודבקי' והכתבים בידו. שוב לא נותרה ברירה לאשתו האומללה, שבלית ברירה הסכימה לקבל מידו את הגט. רבי צדוק ארז את מטלטליו ועבר לעיר לובלין.

בעיר לובלין הכיר את רבי לייבלה אייגר, נכדו של גאון הדור רבי עקיבא אייגר, ומשנוכח בגדלותו וראה כי הוא מכוון נסיעותיו לאיזביצה, שם הוא מסתופף בצל רבו המובהק רבי מרדכי יוסף, שוב לא נותר ספק בליבו כי אף הוא מקומו שלו באיזביצה אצל הרבי הגדול, שם איוותה נפשו לחיות בצל הרבי. וכך, החלה תקופה חדשה בחייו של האברך רבי צדוק, עת נכנס והיה לאחד מן האריות שבחבורת תלמידי הרבי הגדול מאיזביצה.

בשנת תר"ז נסע רבי צדוק לאיזביצה. הוא נכנס לחדרו של הרבי עם 'פתקה' ('קוויטל') ו'פדיון', הרבי חטף מידיו את ה'פתקה' ו'פדיון' והתבטא: "בדמים קניתין" .. ואלו רבי צדוק השיב על אתר: "כבוד הרבי אינו צריך 'לחטוף', שכן גם בלעדי זאת 'הנני שלו'..."

בשבת הקרובה, כבר ישב רבי צדוק ליד שולחנו של הרבי, כשמקומו נקבע אחרי רעו הגדול ממנו, רבי לייבלה אייגר, שישב אחרי בן הרבי, רבי יעקב, ואחריו ישב רבי צדוק. לימים, ראו בכך החסידים רמז לעתיד, כי רבי לייבלה אייגר הינו ראשון להנהגה אחרי הרבי, ורק לאחריו יגיע תורו של רבי צדוק הכהן... כפי שאכן אירע והיה במציאות.

רבו, רבי מרדכי יוסף, העריכו עד מאוד, ופעם אחת, לעת שנתאחר להיכנס לשולחנו העיר את אוזניו ואמר לו בחיור: "הרי 'כוהנים זריזים הם' – ועליך הרי להיות שר אצל מלך המשיח שיבוא במהרה..".

השפעתה של תורת 'איזביצה' החלה להתבלט בין כל הליכותיו של 'הכהן'. ואם עד כה החריד רבי צדוק את כל יושבי מחוזו בלמדו תורה בלילה בקולי קולות – הרי מעתה החל להסתגר בתוך עצמו ולשתוק יותר, להעמיק בנבכי האמונה ולא לגלות את צפונותיו חוצה. וכשבא לימים הגאון הרוגוצ'ובי, אז צורב צעיר בן העיר וורשה, וביקש להתפלפל עמו בלימוד תורה, הגיב 'הכהן': "אברך, מה יצא לך מהפלפול? הרי כל אחד מאתנו ישתדל בתורו להראות שהוא עולה על חברו בהיקף ידיעותו ועוצם פלפולו, ומה ירוויח הקב"ה מזה?"

חדל רבי צדוק מלאכול בשר, ובהדרגה נטה לסגפנות ולצומות. אכן חזקה עליו פקודת רבו האיזביצאי, שיסעד לפחות סעודה אחת ביום, וכשהיה ניגש לאכילת סעודה זו שאכל, היה מברך "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לשמוע דברי חכמים" .. סעודה זו שאכל, הייתה לו 'סעודת מצווה', מפני שבכל יום היה מסיים 'מסכת'. ואלו בשבת קודש, היה לומד ומסיים שתי המסכתות שנוגעות לשבת: שבת, ועירובין.

כל כולו, מכונס היה רבי צדוק באוהלה של תורה, ולא יצא ממנה אלא לסעודת 'פדיון הבן' שראה אותה כזכות לקיים מצווה השייכת אליו בתור כהן, וגם מכסף הפדיון נהנה וקנה תמורתו ספרים. למרות שלא רצה בשום אופן ליהנות מן הזולת, ונתפרנס מחנות לבגדים ישנים שהחזיקה אשתו השנייה, שאותה נשא בעיר לובלין.

יושב היה וכותב ללא הרף, כשהעט והנייר אינם יורדים לעולם מעל שולחנו. עשרות, עשרות של ספרים מילא וכתב בכתב ידו בכל מקצועות התורה

הנגלית, בתורת הקבלה ובחסידות, בהלכה ובאגדה. לימים היה מתבטא: "באיזביצה, שם היו חסידים, שם ידעו חסידות מהי, ותורה מהי..."

בשנת תרי"ד, ביום ז' בטבת, נסתלק לבית עולמו רבו המובהק רבי מרדכי יוסף מאיזביצה. 'הכהן' הרגיש עצמו אז כמיותר בעולמו של הקב"ה, לאחר הסתלקות רבו שהיה מקור מעיינו. קדורני ויתום התהלך מאז והוסיף הסגר על סגירתו ושתיקה על שתיקתו. רק אל רעו הגדול ממנו, הצדיק רבי לייבלה אייגר, שאת מרותו כאדמו"ר קיבל מעתה, הלך כפעם בפעם ליהנות מזיוו.

בשנת תרמ"ח, הגיעה עת התגלותו של רבי צדוק. באותה שנה, ביום כ"ב בשבט, נסתלק לבית עולמו הרב הקדוש רבי לייבלה אייגר מלובלין, ובמבוכה שהשתררה בעדת החסידים התגבשה קבוצה גדולה ואיכותית של חסידים גדולים בתורה ובחסידות, ביניהם רבנים גדולים ביראה ובאים בימים, אשר סובבו את רבי צדוק בתוקף ודרשו ממנו כי מעתה יהיה הוא למנהיגם. בתחילה סירב לבקשה כדרכו בקודש, כאשר כל ימי חייו ברח מן התהילה והרבנות וביקש להמשיך ולהצטנע בתוך דלת אמותיו ולעסוק בתורה ובעבודה מבלי עול הציבור. אף אשתו סירבה בדבר בטענה שבעלה לא יוכל להתמסר כדבעי ללימודיו שהיו בעיניו קודש הקדשים. אבל חזקה עליו הפצרת החסידים שלא עזבוהו עוד, עד שהוא אמר: "רואה אני כי מן השמים מאלצים אותי לכהן כאדמו"ר, וכנראה שנמנה אני על רשימה זו שראה אדם הראשון בתחילת בריאת העולם כפי שנמסר בחז"ל, שהראה לו הקב"ה דור ודור ודורשיו, דור ודור ומנהיגיו וחכמיו. וכך נעשה רבי צדוק הכהן לרבי.

בשבת הראשונה להנהגתו, היה אז פרשת בשלח, הפר 'הכהן' לראשונה את שתיקתו רבת השנים, ואז אמר: "כתוב בפרשה 'וישובו ויחנו לפני פי החירות', שמעתי מכבוד קדושת מורי ורבי מאיזביצה שאמר, שיש לאדם להתיישב היטב בדעתו 'ויחנו' ולהתעטף בשתיקה, 'לפני פי החירות' קודם שייתן דרור ללשונו לדבר דברים כלשהם, כולל בדברי תורה.. מאז החלה התורה לזרום מפיו כמעין המתגבר וכנהר שאינו כוזב מימיו.

מדמי 'פדיונות' סירב הכהן ליהנות, אשתו המשיכה לנהל את החנות שלה לבגדים ישנים שעליה הייתה פרנסתו. וכשמתה עליו אתו, ביקש מאחד מחסידיו שינהל את החנות במקומה ואם ימצא כדי סיפוק פרנסתו יסגור את החנות קודם כדי שתינתן גם לאחרים האפשרות להרוויח.. אי רצונו ליהנות מן הזולת נגע גם לפכים קטנים. פעם נכנס אליו אחרי פטירת אשתו שכנו החייט, ומצאו כשהוא מתקן את מכנסיו. החייט ששמח על ההזדמנות לשמש את

הרבי, הציע לו שהוא יתקן את המכנסיים. על כך ענה 'הכהן': "שכר אתה לא תרצה לקבל, ובחינם – אני אינני רוצה..."

תשובותיו ועצותיו לחסידיו היו שקולים במשקולת ההיגיון והשכל הישר. אמרו עליו, כי במבט על אילן, יכול היה לקבוע את מספר עליו..

בשנת תר"ן, גמלה החלטה בליבו של רבי צדוק לעלות לארץ ישראל ולחונן את עפרה. היה לו אח שגר בארץ ישראל, וממנו ביקש שיכשיר את הקרקע לבואו. אולם החסידים שאך שמעו על כך, ולא רצו שישאירם לנפשם בודדים ועזובים וגלמודים, שיחדו את נושאי המכתבים שימסרו את המכתבים הבאים מארץ ישראל לידיהם. כך התבטלה התוכנית עלייתו של הכהן לארץ הקודש.

רבי צדוק רואה בארץ ישראל "קרקע מיוחדת המיועדת לכנסת ישראל מאת דודה וְרָעָה אביה שבשמים. ולכן, רואה רבי צדוק "מעלה גדולה היא דירת ארץ ישראל גם בזמן הזה". כי מה שרוכש אדם בחוצה לארץ – רוכש הוא משל אומה שבתוכה הוא דר על כל הסיגים ובדילים שבה.

אכן, סבור עם זאת רבי צדוק, עלייה חדשה לארץ ישראל, חייבת להיות שונה מכל מה שהיה אי פעם: "בקוממיות" בקומה זקופה, לא כאלה שנוסעים לארץ ישראל להיות שם בשפלות ובגלות בין העמים המושלים שם. אבל הוא בטוח שיגיע היום הזה, באמרו, שאם 'המעפילים' שלאחר חטא המרגלים שבתורה ניסו להמרות את דברו של משה רבנו והם נכשלו, כי משה אמר להם "והיא לא תצלח", אבל אנו מוצאים שבכל מקום שכתוב 'היא' פירושה 'היא ולא אחרת', לאמור: 'בפעם אחרת כשינסו ישראל לעלות לארץ ישראל, אז תצליח המשימה בידם, וזה בזמננו שהוא בעקבתא דמשיחא'.

כשעיכבוהו לבצע את זממו ורעיונו לעלות לארץ ישראל, התנחם בעובדה שהוא יושב בדלת אמות של הלכה "כי ד' אמות של הלכה יש בהם מקדושת ארץ ישראל, ונפלטה ממנו טומאת ארץ העמים". כשחנך את בית מדרשו החדש בלובלין שהקימו למענו חסידיו, אמר באותה הזדמנות, שאם חז"ל אמרו "עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל להיקבע בארץ ישראל", הרי שאף על עמידתם בחוץ לארץ יש בהם מקדושת ארץ ישראל...

ארבעים וארבעה מספריו ראו אור עולם ומאות מכבי ידו לא ראו אור עולם, והנוגש הנאצי הוא שביערם מן העולם יחד עם ספרייתו העשירה, שהכילה למעלה מחמשת אלפים כרכים ועמדה בבית מדרשו של 'הכהן' עד בוא שואת הדמים. בין אלה היו הגהותיו על הש"ס שהוצאת דפוס 'ראם' בוילנה, בעת שעמדו להדפיס מחדש את הש"ס, והוא ברוב ענוותנותו סירב אז למלא

מבוקשם לשלוח על ידם הגהות אלה בכדי לפאר בהם את הש"ס ולזכות בהם את הרבים.

"מסכת חורבן הבית - אמר 'הכהן' - מתוארת בפרוטרוט ב'פרק הניזקין' שבמסכת גיטין, ואכן מובנת היטב שייכותו של החורבן למסכת זו ולפרק זה. שכן החורבן הביא עמו 'נזקים' לעם ישראל ועל ידו 'גורש' עם ישראל מארצו ומנחלתו ומארץ חמדתו, לארצות גלות וגזירה..."

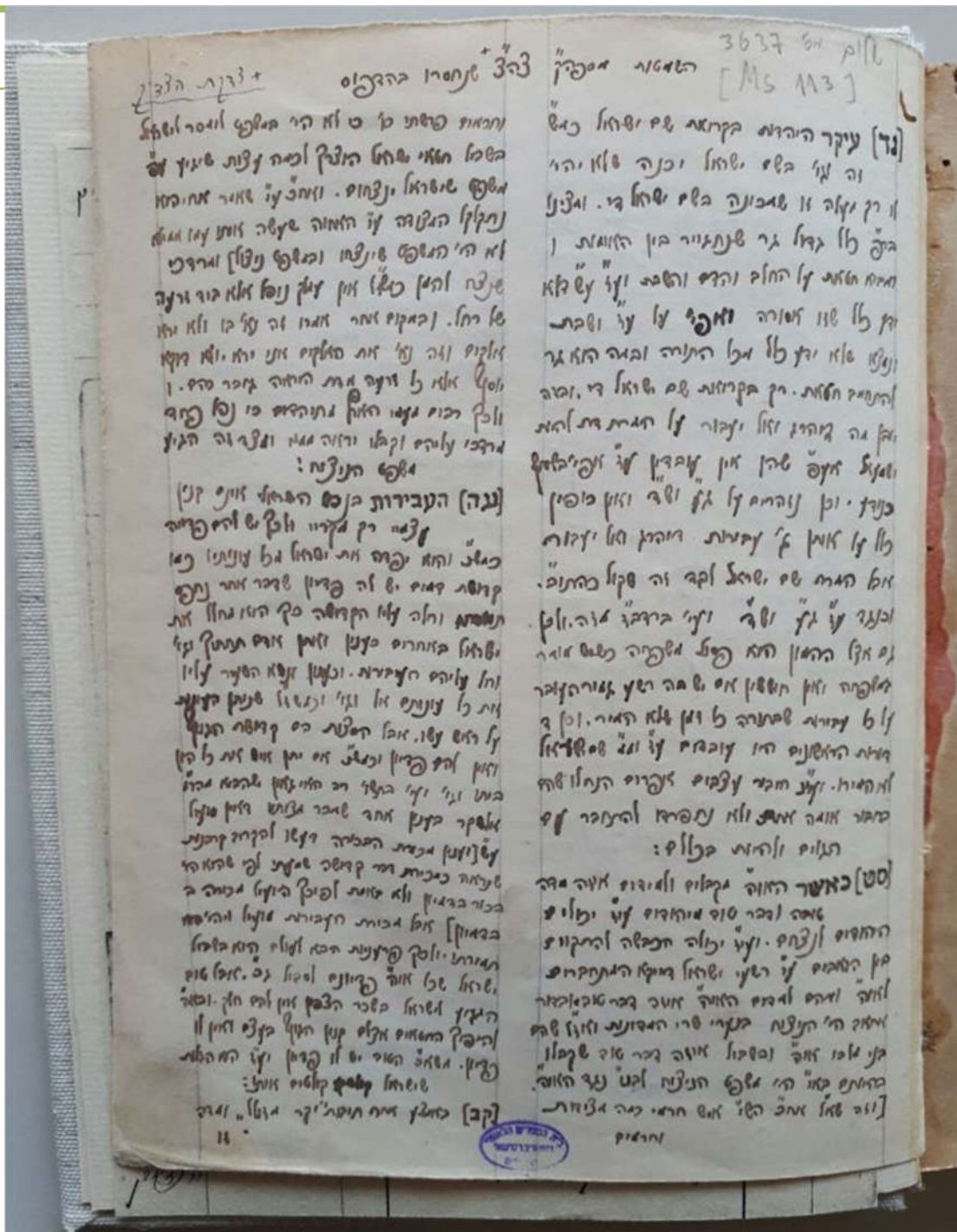
בספריו הרבים, עובר כחוט השני הרעיון המרכזי של קדושת ישראל, שנתקיים בו הכתוב "כי לא יודח ממנו נידח", ולפיכך "ניצוצות של קדושה נמצאים גם אצל הנשמות הנמוכות שבעם ישראל", כי "אפילו פושעי ישראל, אמונה שקועה בליבם, כי ידוע שהרבה פושעי ישראל מסרו את נפשם על קדושת השם". גם פושע שבישראל מקיים את הכתוב 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך', שעל זה אמרו חז"ל "אפילו לדבר עבירה!" לאמור: שפושע מישראל העובר עבירה רח"ל, משוכנע שהדבר שהוא עושה נובע מכוח השי"ת ומבקש כי יצליח במעשיו, ובכך הוא מקיים בבחינה מסוימת משמעות כתוב זה. לכן נענש העם המצרי על סבלות גלות מצרים, למרות שהקב"ה אמר בזמנן לאברהם אבינו "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", ואם כן מילאו לכאורה המצרים שליחותו של המקום ומה מקום יש לעונשם בשל כך? אבל הקב"ה רק הורה לבצע את השליחות גופה, ולא ליהנות כביכול ממעשי השליחות.. והם נהנו גם נהנו מצערם של ישראל, הלכך הם נענשו במלואו.

שבחו של עם ישראל - ממשיך 'הכהן' - שגם דבר שהוא בדרך הטבע, הוא מכיר אותו כ'נס' וכמעשה ההשגחה העליונה. וזה הפירוש: "והיה אמונת עתיך", שעל כך אומר הירושלמי "שמאמין בחי עולמים וזורע". הגוי זורע בלי אמונה, ואילו היהודי זורע ואמונה בליבו - זהו כוחו המוסרי של העם היהודי.

פירושיו של 'הכהן' בכל התורה, מעמיקים המה מאוד, וידועים כעומק המחשבה וההיגיון שבהם ובבקיאות בכל חלקי התורה השזורה בהם.

קדוש ופרוש היה רבי צדוק 'הכהן', ולא פלא הוא הדבר שמספרים עליו שבכל מוצאי שבת היה מתעלף, יען כי קשה היה לו להיפרד מקדושת השבת.. ואכן, רבות עד מאוד מתחום ספריו מלא בקדושת הילולים ליום השבת וחמדותיו.

ביום ט' באלול בשנת תר"ס, והוא בן שבעים ושבע לשנות חייו, בשעה עשירית בבוקר, התעלף רבי צדוק הכהן ואיבד את הכרתו. אכן הפעם לעומת פעמים קודמות, אי אפשר היה להשיב את רוחו. נשמתו עלתה אל צור מחצבתה, למקום שאליה חתרה ושאפה כל ימי חייה עלי אדמות. זי"ע, אמן.

כתב יד העתק השלמות

מספר "צדקת הצדיק" לרבנו זללה"ה, נעתקו מגוף כתי"ק לפני המלחמה

ונמצאים כיום בגנזי הספרייה הלאומית בירושלים

האדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין

מאת הרב אברהם יצחק ברומברג [ז"ל]

מתוך הסדרה: "אדמו"רי פולין", שנדפס בזמנו בהמשכים

מוצאו, חינוכו, שנות נעוריו

רבי צדוק הכהן רבינוביץ, וכפי שהוא מכונה בפי חסידי פולין בסתם "הכהן", מתייחס על משפחות רבנים מפורסמים וגאונים מן ה"מתנגדים", ששימשו בכתר הרבנות בעיר ליטא וקורלאנד. אביו היה הרב רבי יעקב הכהן רבינוביץ זצ"ל אב"ד בקרייזבורג (מחוז קורלנד שבלטביה), היה נכדו של הגאון רבי משולם זלמן מירלס רבן של קהילות אה"ו (אלטונא, המבורג, וניזבק שבאשכנז), חותנו הגדול של הגאון הנודע בעל 'חכם צבי' זצ"ל, ואמו הרבנית יוטא הייתה בת הרה"ג רבי צדוק הלוי איש הורוויץ, נכד השל"ה הקדוש, שעל שמו בישראל נקרא הנער.

אף על פי שמשפחת רבי צדוק התייחסה על המתנגדים מדורי דורות, היה לאביו הרב ר' יעקב איזה שיח עם חסידים, ובשל כך גורש מכיסא הרבנות באחת העיירות שבליטא, ועבר אז לקרייזבורג שבקורלנד, שם נתקבל לרב. רבי יעקב השאיר אחריו בכתב יד חידושים בהלכה וכן דרושים, אשר רבי צדוק מזכירם כמה פעמים בספריו.

רבי צדוק נולד כאמור בעיר קרייזבורג, ביום כ"ב בשבט שנת תקפ"ג. כבר משחר ילדותו התבלט בכישרונותיו הבלתי רגילים. חסידים מספרים, שבעת היותו בן שנה כבר ידע לדבר ומאז בירך 'שהכול' על יניקת חלב אמו. וכשנגמל בגיל שנתיים, התפלל בסידור קודם אכילתו. וכשנעשה בן שלש ומחצה, כבר למד גמרא.

עם הזמן היה שוקד ומתמיד ללמוד גם בלילות, וכאשר מרוב עוני לא היו מספיק נרות בבית לאורה היה יוצא מחוץ לבית ולומד לאור הלבנה. הילד קנה לב כל יודעיו בחכמתו ובשקידתו הרבה, ומצא חן בעיני הכול. בייחוד אהבו אביו אהבת נפש, יותר מכל שאר ילדיו.

מחמת מעשה שאירע בימי ילדותו, בשעה שכמעט נדרס ונמחץ בידי עגלה מלאה חציר ששעטה לעברו, למרות שנפצע אך פצעים קלים, חלה האב מרוב פחד וזעזוע על המקרה עד שחלה ונפל למשכב, ולא עבר זמן רב עד שאביו נפטר והלך לעולמו, והוא אך עלם רך בן שש שנים.

אמו נישאה בשנית, ואלו הוא נלקח לבית דודו אחי אביו, רבי יוסף הכהן הרב מקריניקי, שגידלו כבן והשגיח על תלמודו. גם בבית דודו לא פסק מלשקוד על תלמודו.

חסידים מספרים, כי בהיות הנער בבית דודו אחרי פטירת אביו והא כבן שבע, יצא דודו הרב ר' יוסף הכהן בעל "כפות זהב" לנודד בערים ועיירות בכדי לקבץ דמי קדימה עבור הדפסת ספרו הנזכר, כמנהג הימים ההם, ובמשך חצי שנה לא בא ממנו שום מכתב ולא ידעו היכן הוא נמצא. היו בני הבית שרויים בצער ובדאגה. אז עשה הנער צדוק 'השבעת חלום', וגילו לו בחלום היכן דודו נמצא, וכך אכן היה כשחזר לעירו והתברר כי באותה עת שהה במקום שהצביע עליו הנער צדוק.. מספרים עליו כי הגאון רבה של קובנה באותם הימים, בחן אותו בעודו נער והשתומם על חריפותו ובקיא אותו הרבה של הילד בן השמונה ואמר עליו שבטוח הוא, שזה הנער עתיד הוא להיות גדול בישראל.

כשנעשה בר מצווה, בשנת תקצ"ו, כבר היה תלמיד חכם גדול, ובקי בהלכה ובאגדה. כפי שאפשר לראות מדרשתו שדרש לכבוד הבר מצווה שלו בשבת פרשת שקלים שנת תקצ"ו (דרשה זו נדפסה בסוף ספרו 'משיב צדק'). כן כתב כבר אז חידושים נפלאים על הרמב"ם והערות על הרי"ף ועל ה'מרדכי', מקצתם נדפסו בספרו 'אור זרוע לצדיק' ועוד רבים נשארו בכתב יד. לא ארכו הימים, והחלו לחזר אחר 'העילוי מקריניקי' כפי שנודע אז שמו לתהילה, שדכנים שונים, וכך נשתדך להיות חתן אצל גביר אחד גדול בעיר וולודבקה, והא אז רק בן חמש עשרה.

מכאן ואילך לא הסתפק בלימוד התלמוד ונושאי כליו, אלא החל לעיין גם בספרי חכמה ומחקר, וכתב הגהות על ספרי הגאון בעל 'סדר הדורות' בשם 'זיכרון לראשונים', שטרם נדפסו. בהקדמה הוא נותן סקירה מקיפה על שלשלת הקבלה, ובייחוד תקופת הנבואה בישראל במשך כל הדורות עד לזמן חז"ל וחכמי התלמוד.

*

לאחר נישואיו, היה סמוך כמנהג הימים ההם על שולחן חמיו בעיירה 'וולודאבקה'. אשתו הייתה עוזרת בבית מסחר היין של אביה, והא היה הוגה ימים ולילה בתורה ובספרי חכמה. כאן גם החל לכתוב את חיבוריו הגדולים בהלכה. בשנת ת"ר בערך, החל לכתוב את ספרו 'ספר הזיכרונות' על מצוות התורה כפי סדר הרמב"ם – ביאורים אותם כתב לצורך עצמו "להיות לזיכרון בין עיניי מה שהוא חובת גברא לשמור ולעשות ולקיים" (כלשונו בהקדמת החיבור).

מספרים על מנהגיו והליכות חייו בתקופה ההיא, שחי בפרישות רבה והיה מקפיד בהקפדה יתירה על כל דבר מצווה. כך למשל, לא סמך על איש בבית חמיו בענייני כשרות, ובעצמו היה משגיח על כך, ומה שלא נעשה על פיו היו צריכים להכין עבורו במיוחד על פי הוראותיו ותחת השגחתו. בפסח היה פורש משולחן חמיו ומחדרי ביתו, והיו צריכים לסדר בשבילו כיריים מיוחדים בחדר הסמוך לחדרו, ולהכין שם עצים מבוקעים ומים לפני הפסח. מי שנכנס לחדריו בימי הפסח, היה צריך לנער את גופו ובגדיו היטב לפני כניסתו, כדי שלא להכניס חלילה שמץ חמץ. את "בדיקת החמץ" היה עושה בקפדנות מרובה במשך כארבע-חמש שעות, והיו צריכים להזמין סבלים כדי להזיז את הארונות הכבדים המלאים בספרים, למען יוכל לבדוק גם במקומות שיד אדם אינה יכולה להגיע לשם.

למרות כל הטורח שגרם לבית חמיו, היה אהוב וחביב עליהם מאוד ולא מנעו ממנו דבר, וחרדו לכל מוצא פיו, כי ראו שכלי יקר נמצא בביתם שעתיד להאיר עיניהם של ישראל. ואמנם, הלך האברך הגאון וגדל מיום ליום בתורה ובחכמה, ושמו הלך למרחקים.

אלא שימי שבתו בבית חמיו לא ארכו, ופרסומו הרב ותהילתו הם שהיו בעוכריו, כי הם שהגדילו את קנאת בני העיר בחמיו הגביר. נמצאו בני בלייעל שהשתדלו להפר את שלום הבית, והוציאו שם רע על אשתו. האברך הצדיק, כששמע שמדברים סרה באשתו, נבהל וחרד מאוד לנפשו, בפרט בהיותו מקודש בקדושת הכהונה. וכך היה מעשה שקרה לעיניו, שהגדיל את חרדת לבבו. יום אחד אשתו שירתה בבית מסחר היין של אביה, ובא שר צבא לבית היין והושיט לה ידו, והיא בהיסח הדעת החזירה לו יד. מעשה זה עורר את חשדו בכפל כפליים, ונטה להאמין לדברי המעלילים למיניהם, ובלי דרישה וחקירה ממנה דרש שתקבל ממנו גט. היא סירבה, ביודעה שהיא נקיה מכל חטא. אולם הוא, רבי צדוק, החליט כבר לגרשה בעל כורחה והי מה. כדי להוציא לפועל החלטתו זו, עזב את בית חמיו מבלי להודיע להם דבר, ויצא לבקש לעצמו היתר מאה רבנים.

התוודעותו לגדולי הדור

כשנתיים נדד האברך הצעיר רבי צדוק הכהן, בכדי להשיג היתר מאה רבנים. הוא נסע מעיר לעיר ומעיירה לעיירה, ובאופן כזה הכיר פנים אל פנים את גאוני הדור, ביניהם את הגאון הנודע רבי יעקב אורנשטיין רבה של לבוב בעל "ישועות יעקב", את הגאון רבי צבי הירש חיות מזולקבה שבגליציה, ואת הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל. כן ביקר גם אצל גדולי החסידים: האדמו"ר מגור בעל "חידושי הרי"מ" זצ"ל, האדמו"ר רבי שלום רוקח זצ"ל מבלז, האדמו"ר רבי חיים זצ"ל מצאנז, האדמו"ר

רבי מאיר זצ"ל מפרימישלאן ועוד. ואחרון אחרון, אצל האדמו"ר הזקן רבי מרדכי יוסף זצ"ל מאיז'ביצא.

הרבה סיפורים מהלכים בין החסידים על חריפותו. הרושם העז שעשה על גדולי הדור שביקר אצלם לרגל בקשת ההיתר האמור.

מספרים:

כשבא אצל הגאון בעל "ישועות יעקב" מלבוב, נדחק הישר לחדרו של הגאון מבלי לחכות לתורו. היה אז בחדרו של הגאון בנו רבי מרדכי זאב, שהיה אף הוא גאון. כשראה את האברך הנדחק בלי נטילת רשות, אמר לאביו: 'האברך הזה הולך בזחיות רבה' ('אין דער ברייט'..). קראו הגאון רבי יעקב אורנשטיין לשולחנו ושאלו: "אברך, היודע אתה כל ש"ס בעל פה, שאתה הולך ככה בזחיות שכזו? ענהו רבי צדוק: "ואם יודע אני רק חצי ש"ס בעל-פה"?. שאלו שוב רבי יעקב: "איזה חצי?" ענה האברך רבי צדוק: "איזה שתדעו".... התפלפל עמו הגאון בעל "ישועות יעקב" בהלכה, ונכח לראות שלפניו עומד גאון, כיבדו ונתן לו את מבוקשו.

גם עם הגאון הנודע רבי שלמה קלוגר התפלפל, ועשה עליו רושם כביר. הוא עצמו התרשם מאוד מהגאון, שמצאו אז יושב ומכתיב תשובות בהלכה לארבעה סופרים בבת אחת, לכל אחת תשובה אחרת!

הוא פנה בבקשת ההיתר לא רק אל גאוני ה'מתנגדים', אלא גם לגדולי החסידים, וכן נסע אל גדולי האדמו"רים. אף כי לפי מוצאו וחינוכו מילדות היה מתנגד בן מתנגדים, לא נמנע מלפנות כאמור גם אליהם בעניין ההיתר שלו.

מסופר:

כשבא אל האדמו"ר רבי חיים מצאנז זצ"ל, הראה לו קונטרס שכתב על שמונים וששה עמודים ובו הביא ראיות, כי מגיע לו ההיתר. ביקש ממנו האדמו"ר שישאיר אצלו את הקונטרס למען יוכל לעיין בו, וכעבור כמה ימים ייתן לו תשובה.

כשקרא לו האדמו"ר רבי חיים מצאנז כעבור כמה ימים לקבל את התשובה, אמר לו: "קראתי בקונטרס שלך. להלכה ועל פי דין הצדק אמנם אתך, אולם רואה אני ברוח הקודש שאשתך כשרה היא ואינך צריך להתגרש ממנה ולבזות בת ישראל על לא עוון בכפה, ואם תתגרש ממנה צפוי לך עונש על כך שלא יהיו לך בנים...". ואמנם, בסוף ימיו זכר 'הכהן' את דברי האדמו"ר מצאנז, והצטער על שלא שמע לו אז.

האדמו"ר מגור, בעל "חידושי הרי"מ" (אז טרם כיהן כאדמו"ר) לא הסכים להתיר ולא נתן לו חתימתו. בסוף ימיו הודה 'הכהן', שצדק אז הגאון בעל 'חידושי הרי"מ' שהראה לו דברי תוספות בש"ס, שעל פיו לא הגיע לו היתר זה.

גם אצל האדמו"ר המפורסם רבי מאיר'ל מפרמישלאן זצ"ל ביקר רבי צדוק בדרכו. וסיפר ברבות הימים מעשה שהיה עד לו:

בזמן ששהה שם לרגל השגת ההיתר, נזדמן לשם חסיד עשיר מרוסיה, שנסע לרבו האדמו"ר רבי ישראל מרוז'ין שישב בסדיגורה, ובעברו בפרמישלאן התעכב לשבות שם. בשבת בא אל שולחנו של רבי מאיר'ל. החסיד התפעל מאוד מהרבי ר' מאיר'ל, מהתנהגותו ומתפילתו. במוצאי שבת בא לקבל ברכת הפרידה, והושיט לרבי 'פדיון' בסך עשרים וחמשה רובל. סירב רבי מאיר'ל ליטול את הכסף, ואמר לחסיד: "הלוא היה בדעתך לתת כסף זה לרבי שלך, ואיני יודע אם מותר לי ליהנות מן הכסף שהיה מיועד לא לי!" אז הושיב 'בית דין' של שלושה תלמידי חכמים, ואחד מהם היה האברך רבי צדוק הכהן שהיה נוכח אז בחצר הרבי. הם הוציאו 'פסק הלכה' שאין חשש ומותר לרבי לקחת הכסף. הניח החסיד את הכסף על השולחן, באותו הרגע נכנסה הרבנית שראתה את הנעשה, וצעקה ואמרה לבעלה האדמו"ר:

"מאיר'ל, מאיר'ל, מה זה היה לך! מבשר שיש עליו 'שאלה' אינך רוצה ליהנות, ואלו מכסף 'שאלה' אתה מסכים לקבל"?! באותה שעה קם האדמו"ר ממקומו ואמר בשמחה: "ראו נא, כיצד הרבנית שלי מצילה אותי מכל העוונות!" ולא לקח את הכסף. מקרה זה, השאיר רושם בל יימחה על האברך המתנגד לכל ימי חייו, וכשנעשה אדמו"ר בעצמו בסוף שנותיו לא קיבל שום 'פדיונות' מהחסידים, ואף אשתו השנייה הצדקת כמו אשת רבי מאיר'ל, מנעה ממנו זאת ועזרה לו שלא יצטרך לכך.

בואו במגע עם גדולי החסידות, השפיע על רבי צדוק השפעה עצומה. עולם החסידות, שהיה עד הנה זר ורחוק ממנו, נעשה עתה קרוב לליבו. עולם חדש נגול לפניו והוא נמשך אחריו. האברך ה'מתנגד' נתפס לחסידות..

אולם חיבה יתירה רחש אל האדמו"ר הזקן מאיזביצה רבי מרדכי יוסף זצ"ל בעל "מי השלוח", שקבלו בפשטות ובכנות, ושאלו "האם בר אוריין הנך"? ענהו האברך: הן! שאלו האדמו"ר: "במה אדע זאת"? ענהו: "יבחן כבודו אותי, וייווכח בכך..". אמר שוב האדמו"ר: "ומי יודע אם אני בעצמי יודע ללמוד, שאני אוכל לבחון אותך"?.. אחר כן שב האדמו"ר ושאלו על אביו, מי ומה היה? כשענה האברך, שאביו היה אמנם 'מתנגד' אבל אהב את החסידים ורבותיהם, נענה האדמו"ר ואמר לו: "אם כן, יודע אני בבירור כי 'בר אוריין' אתה!" שאלו האברך: "ומניין יודע הרבי זאת, הרי

לא בחן אותי! על כך השיבו האדמו"ר בי מרדכי יוסף: "זאת יודע אני מתוך גמרא מפורשת. הגמרא אומרת כי "מאן דרחים רבנן, הוּו ליה בנין רבנן" (=מי שאוהב תלמידי חכמים, יהיו בניו תלמידי חכמים). והיות שאביך אהב החסידים ורבותיהם, שתלמידי חכמים ויראי השם הינם, אין ספק בעיניי כי אף בנו העומד לפניי, הינו תלמיד חכם"...

שיחה לבבית זו עם האדמו"ר מאיזביצה, השאירה רושם חזק על האברך הצעיר, הוא הרגיש לפתע עצמו כתלמיד לפני רבו. הם נפרדו בידידות רבה, ומאז נטה ליבו אחר האדמו"ר, ולא ארכו לו הימים עד שנעשה חסידו ותלמידו הנאמן לכל ימי חייו.

לאחר שעלה בידו לקבץ מאה חתימות של רבנים, שב לביתו. עתה כבר לא נותרה ברירה לזוגתו, והיא קיבלה את הגט מבעלה. מכאן ואילך עזב רבי צדוק את מקומו הראשון, והעתיק את דירתו לעיר לובלין, שם נישא בשנית עם רעייתו הרבנית חנה דבורה בת רבי ישראל יעקב. זוגתו זו התמסרה לצרכיו וחיה עמו מתוך הדחק, ועל מנת שיוכל להתמסר ללימוד התורה כאוות נפשו פתחה חנות קטנה לבגדים משומשים, משם הייתה פרנסתם המצומצמת כשהיא נוטלת על עצמה עול דרך ארץ.

בתקופה זו, מרבה היה בנסיעות אל מורו ורבו המובהק הרבי מאיזביצה, ממנו שאב מלוא חופניו תורה ויראת שמים ואותו ראה כרבו המובהק כל ימיו ושנותיו. אף רבו הגדול העריץ את תלמידו והושיבו על יד שולחנו בסמוך אליו, אחרי תלמידו הגדול המבוגר ממנו רבי לייבלי אייגר מלובלין, שדבק ברבו עוד מתקופת קאצק והגיע עמו לאיזביצה. בו מצא רבי צדוק חבר ורע נאמן, על רקע מוצאם המשותף כבנים למשפחות של מתנגדים ולומדים מובהקים, אשר מצאו בעצמם את דרכם לחסידות. ידידות וקשר זה נמשך לאורך כל שנות חייהם, הן באיזביצה והן בתקופת הנהגתו של רבי לייבלי אייגר בנישאות העדה לאחר פטירת הרבי מאיזביצה.

תקופה חדשה החלה בחייו של הכהן, והוא נכנס בכל רמ"ח ושס"ה ללימוד תורת החסידות וספרי הקבלה, שקוע כל כולו בתלמודו. אף בחייו היומיומיים ובכל הליכותיו חל שינוי ניכר. עד עכשיו היה רגיל ללמוד בקולי קולות כמנהג אנשי ליטא מכורתו, עד שהיה מעיר כל אנשי הפרבר משנתם בלילות, ואילו מעתה הוא לומד לעצמו בחדרי חדרים מבלי להשמיע קולו. אף אינו מתפלפל עם איש בהלכה. עובד הוא עבודה תמה עם עצמו ומשים לילות כימים בעבודת קונו. מתנהג הוא ביתר חסידות ופרישות, חדל מלאכול בשר, פרט ליום השבת ובסעודות מצווה, ואט אט הדיר עצמו כליל מכל מאכל מלבד סעודות מצווה. עד שנודע הדבר לרבו, והוא גוזר עליו שיסעד סעודה אחת בכל לילה. את פקודת רבו שמרה רוחו וסועד היה בערב,

והיה מחשיבה לסעודת מצווה מפני גזירת רבו. חסידים אומרים, כי נוהג היה לומר קודם אכילתו "הריני הולך לקיים מצוות לשמוע דברי חכמים"..

בשנת תרי"ד לקו המאורות, ורבו הגאון הקדוש מאיזביצא נסתלק לבית עולמו ביום ז' בטבת. העדה הקדושה התפלגה, חלק מן העדה קיבלו את בנו של הרבי, רבי יעקב, שנודע לימים כבעל "בית יעקב" כממשיך הנהגת העדה. קבוצה חשובה של תלמידים התגבשה עם זאת, ונהתה אחר התלמיד הגדול רבי לייבלי אייגר בלובלין.

בתקופה זו ואילך, הסתגר עוד יותר 'הכהן' בביתו וספון ורכון תדיר על תלמודו. כמעט שלא יצא מפתח ביתו, רק לשולחנו של רבי לייבלה היה מגיע מידי פעם, לרגל סעודת מצווה או שמחה, במועד ובשבת מברכים. ליד ה'שולחן' נהגו כל החסידים כבוד רב ב'כהן' ואיש לא העז לפצות פה בדברי תורה בנוכחותו בכלל, אולם הוא נהג לשתוק ולא דיבר כלום.

כשנפטר בשנת תרכ"ו האדמו"ר הגאון בעל "חידושי הרי"מ" מגור, אמר אז הרבי ר' לייבלה לרעו רבי צדוק, כי מעתה אתחיל לדבר עמכם בלשון 'אתם' כי אחרי פטירת הגאון בעל 'חידושי הרי"מ' נשארתי 'אתם' בתור גאון הדור.. כן היה רבי לייבלי מקיים ב'כהן' מצוות 'מתנות כהונה', והיה זוכה כבש או עגל והיה שולח לו את הזרוע הלחיים והקיבה'. בכלל היה מפליג מאוד בשבחו ואומר עליו שהוא איש רוחני ומופשט מן הגשמיות לגמרי. כשהיה רבי צדוק מאחר לפעמים לשולחנו היה קם לפניו ומזיז את כיסאו, כדי לתת לו לעבור אל מקומו הקבוע בראש השולחן על ידו.

באותה שנה, שנת תרכ"ו, נפטר רבה של לובלין, הגאון רבי יהושע העשיל אשכנזי, ביקשו אנשי העיר למנות את רבי צדוק הכהן לרב ואב"ד על מקומו. אולם הוא סירב לקבל משרה רבנית נכבדה זו, ואף אשתו הצדקת הרבנית חנה דבורה, תמכה בעמדה זו, על אף עוניה ודוחקה, זאת כדי שבעלה לא יופרע כלל מסדרי הלימוד שלו בשביל העסק בצורכי ציבור. קיבלו אז במקומו את הגאון רבי שניאור זלמן בעל "תורת חסד", מחסידי חב"ד ותלמידו הגדול של האדמו"ר בעל "צמח צדק" מליובאוויטש. 'הכהן' חי עמו באחוזה וברעות, והיו לעתים מזדמנים יחד כדי לדון בדברי תורה. (עם נסיעת הגאון בעל "תורת חסד" רבה של לובלין לירושלים עיר הקודש, בשנת תר"ן, הציע לבני הקהילה שיקבלו על מקומו את 'הכהן', אולם אף אז עמד רבי צדוק בסירובו לקבל עליו את עול הרבנות. היה זה כבר בראשית תקופת הנהגתו כרבי).

רק עם יחידי סגולה בלבד היה 'הכהן' מדבר באותן השנים, עם ילדים ותשב"ר היה אוהב להשתעשע בדברי תורה ולשאול לתלמודם וכן להשיב לשאלותיהם. כל שעות היום והלילה ישב סגור ומסוגר בחדר לימודו על ספריו וכתביו, ובעריכת חיבוריו.

הוא היה כותב הרבה מאוד, ומרוב עניו כתב על כל נייר שהזדמן לידו אפילו נייר ישן ומחוק, עם כתב יד זעיר מאוד אבל בהיר וברור מאוד. שעות רצופות היה יושב וקולמוסו בידו טבול בדיו, מרצד ביעף על גיליונות הנייר וממלא שורות בצפיפות.

לא היה יוצא מפתח ביתו כי אם לצורך דבר מצווה. לפני חג הפסח היה נוהג ללכת יחד עם האדמו"ר רבי לייבלה איגר בעל "תורת אמת" לקבץ עבור 'קמחא דפסחא'. לא רצה להתפלפל עם איש אפילו עם גדולים, כי שנא את הפלפול לשם התנצחות. וכה הם דבריו באחד מספריו: "...כשמחדש דברי תורה, צריך שלא יהיה שום נגיעה בלב שרוצה כך או לשם התפארות או לחלוק על דברי זולתו, רק מצד התשוקה לידע האמת..." רק עם יחידי סגולה דיבר בדברי תורה. אחד היחידים האלה היה האדמו"ר רבי פנחס מנחם זצ"ל מפילץ נכדו של בעל "חידושי הרי"מ" (אז טרם כיהן כרבי וישב ועסק בתורה בחצר גיסו האדמו"ר בעל 'שפת אמת' בגור). כשנזדמן פעם ללובלין, סר אל 'הכהן' לבקרו וגלגלו בדרי תורה וחסידות.

פעם עבר ה'מגיד מטריסק' דרך לובלין, והתעכב שם למשך ימים אחדים, הלך 'הכהן' עם בעל 'תורת אמת' לבקרו. העיר 'המגיד' באוזני 'הכהן': "אני מקנא בכבודו, שהוא יושב על התורה ועל העבודה, ואלו אנוכי נודד בארץ..." השיב לו 'הכהן': "עבודת כבודו גדולה היא מעבודתנו. גם הכהן הגדול לא היה עובד עבודתו אלא פעם אחת בשנה, ואף על פי כן..."

ביום כ"ב בשבט תרמ"ח נפטר האדמו"ר רבי לייבלה איגר מלובלין בעל "תורת אמת". מיד אחרי ההלוויה החליטו סולתה ושמנה של החסידים להכתיר על מקומו את ידיו ורעו הוותיק רבי צדוק הכהן (קבוצה אחרת הכתירה את בנו של הרבי ר' אברהם, שנודע לימים כבעל "שבט מיהודה"). לאחר הפצרות רבות נענה להם הכהן בראשו ואמר: "אם נמצא אני ברשימת 'דור ודור ודורשיו' שהראה הקב"ה לאדם הראשון ולמשה רבנו ע"ה, הריני מוכרח לקבל עליי הנשיאות, ואם לאו יעזרני ה' לבל תתקיים נשיאותי בידי..."

ואכן, רבי צדוק פתח לראשונה דלתות ביתו לקבל את החסידים שהחלו לזרום אליו בקצב הולך וגובר, לעצה ותושייה והדרכה בנתיבי החסידות. מני אז נפתח אוצרו הטוב של 'הכהן' ודברי תורתו שפעו מפיו בשטף גובר והולך. כל מכמני תורה עלו על גדות ליבו. מסוגל היה לשאת דברו בשבתות ובמועדים במשך שעות, כשכל האוזניים רכונות לשתות מבאר קדשו דברי אלוקים חיים, המפיצים אור ובהירות בכל חלקי התורה.

עברה שנה משנעשה לאדמו"ר, והנה בא עליו אסון בחתף. אשתו הרבנית, הרעיה הנאמנה שעמדה לצדו עשרות בשנים, ושימשה כעקרת ביתו בכל משך ימי עניו

ומרודיו, נפטרה לפתע פתאום. עם הסתלקותה נשבר מטה לחמו שהיה מצומצם גם לפני כן, היות ואשתו היא שניהלה חנות לבגדים ישנים הימנה התפרנס בצמצום.

באותם הימים, עלתה על דעתו של 'הכהן' לנסוע לארץ ישראל ולהתיישב בה. אחיה לו בארץ ישראל ורבי יצחק אביגדור שמו, שלח אפוא הכהן מכתב לאחיו כדי שיברר בשבילו הדרך כיצד לעלות לארץ ישראל. את אוזני חסידיו לא רצה לגלות מכיוון שחשש כי הם יניחו לו מכשולים בדרכו, אולם בדרך כלשהי נודע לחסידים אודות התוכנית. נמלכו החסידים, ועשו יד אחת עם נושא הדואר, שכל מכתב הנושא חתימת אחיו מארץ ישראל יועבר לידם ולא יגיע ליעדו. מכיוון שנוכח 'הכהן' כי אין הוא זוכה לתשובה, הניח שכנראה אין רצון עליון שייסע, וכך ירד מכל התוכנית.

בינתיים יזמו החסידים בניית בית המדרש ובית מיוחד ל'כהן', מאחר ועד כה היה דר בדירה קטנה שכורה שלא הספיק לצורכי החסידים במצבו כרבי. בנו אפוא בית מדרש מיוחד, שאגב התקיים עד לימי השואה וידוע היה בלובלין כ'בית המדרש של הכהן', ושם הוקם למענו חדר מיוחד שבו ישב ועסק בתורה וקיבל את החסידים.

בינתיים נישא 'הכהן' בשלישית עם הרבנית בתו של החסיד הנודע רבי פישל הכהן משצ'קוויץ, נינו של 'היהודי הקדוש' והרב הקדוש רבי דוד מלעלוב. הרבנית הביאה עמה את ילדיה מזיווגה הקודם, בן ובת, שאותם גדיל וטיפח רבי צדוק במסירות נאמנה כבניו החורגים. עתה הרגיש כבר 'הכהן' כמי שיש ריחיים על צווארו. אכן מעתה שינה טעמו והחל לקבל 'פדיונות' מן החסידים, באמרו: "נכדיו של היהודי הקדוש והרבי מלעלוב, צריכים העולם לפרנסם"... כשהכוונה היא לבניו החורגים בני זוגתו הרבנית בת הקדושים. אבל הוא עצמו, לא נהנה מזה אפילו כשווה פרוטה.

גם עתה, בשנותיו האחרונות ולעת זקנתו, לא פסק מלימודו ומכתיבת ספריו, ולא היה מפסיק מעבודתו זו בקודש אף בשעת קבלת החסידים. יושב היה וכותב, ובו בזמן היה שומע ועונה לשואלים אותו על כל פרט ופרט.

בימיו האחרונים השאיר אחריו 'הכהן' כתבים למאות, ורק חלק קטן מאוד מהם נדפס אחרי פטירתו על ידי ועד מיוחד שהוקם לשם כך ועסק בהדפסת הספרים. בימי חייו מיאן להוציא דבר מכתביו. כבר הוזכר מקודם, שהיה קונה הרבה ספרים. הוא היה גם שוכר 'כותבים' בשבילו כדי להעתיק עבורו כתבי יד יקרי המציאות. וכך החלה ספרייתו כחמשת אלפי כרכים. היה זהיר בכבוד ספרים מאוד, ומעודו לא קימט קצה של דף אלא היה מכניס לסימן ממחטת נייר. ידע וזכר מקומו של כל ספר, והיה מקפיד מאוד על הסדר בספרים. ספרים רבים עוטרו בהגהות מכתב ידו, ורבות שנים לפני המלחמה היו רואים חסידים וסתם חובבי ספר זכות מיוחדת לעלעל בעת רצון בכרכים הישנים, שנשארו ספונים בבית מדרשו בעיר לובלין עד לימי השואה.

גם בימי נשיאותו התנהג כבשנים עברו, ולא שינה ממנהגו. לא היה סועד את ליבו בטרם סיים מסכת, ולא אכל סעודה כי אם 'סעודת מצווה'. צרכיו בכלל, היו ועטים ביותר: סעודה אחת ליום, בערב אחרי שסיים מסכת היום, שכללה כוס תה ולחמנייה, או מעט תבשיל גריסים. ובראש חודש היה טועם גם 'דג מלוח' לכבוד היום. ממנהגו זה לא סר עד אחרית ימיו, ואף על פי שהייתה אכילתו מועטה, לא ניכר בו רוזן והיה תמיד בריא בגופו.

בשבת, היה מתפלל שחרית עם נץ החמה ביחידות, רק לקריאת התורה היה נכנס למניין שבביתו שהיה מתחיל בשעה תשע בבוקר, ועד אז כבר הספיק לגמור שתי מסכתות קבועות: שבת, ועירובין. חסידים מספרים, כי בשבת היה לובש 'פנים חדשות' ולא הכירוהו ממש מקדושת השבת שנתנה בו אותותיו, כי קרן עור פניו מקדושת השבת. ואלו בכל מוצאי שבת בשעת הבדלה או מעט אחרי כן, היה מתעלף עד שהיו צריכים לשפוך עליו מי בשום להשיב את נפשו, לפי שקשתה עליו הפרידה מקדושת השבת.

בשנת תר"ס, החלה בריאותו להתרופף. אולם הוא לא פסק אף רגע מעבודתו. פעם אחת, בקומו בשעה חמש לפנות בוקר כהרגלו, לבש בגדיו ובצעדו ללכת נטה ליפול. חרד אליו משמשו וביקש להחזירו למיטתו כדי שינוח וישכב עוד קצת, אולם 'הכהן סירב לכך באמרו: "מיום שעמדתי על דעתי, לא חזרתי לישון אחרי התעוררותי..."!

באותה שעה הלכו כוחותיו ואזלו מיום ליום, וידע כי קיצו קרב. הוא השתדל אז לאסוף כל כתביו בנגלה ובנסתר שהיה שומרם בארגז נעול כל ימי חייו ועין לא ראתה אותם. רק סמוך לפטירתו גילה ברמז לבן גיסו שנתחנך עמו בילדותו, והביע את רצונו שיתעסקו בכתביו וידפיסו ויפיצו אותם, הוא יהיה למליץ טוב לכל העוסקים ומסייעים בדבר.

וביום תשעה באלול, שנת תר"ס, בשנת השבעים ושבע לשני ימי חייו, השיב 'הכהן' את נפשו בטהרה אל על, ונשמתו עלתה למרום. בנים לא השאיר אחריו, אולם השאיר אחריו ילדי רוחו כתבים למאות בכל מקצועות התורה בהלכה ובאגדה, בנגלה ובנסתר. נתקיימו בו אפוא דברי המדרש תנחומא, בפרשת נח: "בשעה שאדם מסתלק מן העולם בלא בנים הוא מיצר ובוכה, אמר לו הקב"ה: "למה אתה בוכה? מפני שלא העמדת פרי בעולם הזה? יש לך פרי יפה מן הבנים.. התורה שכתוב בה "פרי צדיק עץ חיים", 'בנים' אינו אומר אלא 'פרי צדיק'..."

ומאות ספרי קדשו, הם 'פרי צדיק' של הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל.

לדרכו של אדמו"ר 'הכהן' מלובלין זצ"ל במקצת ספריו

'הכהן' מלובלין, החל את כתיבת ספריו עוד מימי ילדותו ממש, ומני אז לא חדל להחזיק עט קולמוסו בידו והעלה עמו על הכתב חידושו בכל מקצועות התורה, בנגלה ובנסתר, בחסידות ובקבלה, ואף מן החקירה לא הניח ידו.

בשנת תר"ב חיבר קונטרס בשם "משיב הטענה", המכוון כנגד חיבור בשם 'מגילת הטענות' של אבד"ק שערשוב (בעל "חומת ירושלים"), שערך אל חכמי העיר 'הורודנה' שבליטא, נגד נכונות חשבון העיבור המסור לנו מדורי דורות (הקונטרס 'משיב הטענה' יחד עם 'מגילת הטענות' נשוא הביקורת, נדפס כנספח ל'ספר הזיכרונות' שיצא בשנת תרפ"ט).

בפתח דבריו לקונטרס 'משיב הטענה', אומר 'הכהן':

"...קנא קנאתי ליסודי הדת והאמונה בעיקרי התורה... והוא קידוש החדשים וקביעת המועדים [וכו'] והנה עתה בא בעל מחבר 'חומת ירושלים' אבד"ק שערשאב לחלוק עלינו וכו'. ובלבל את הכל עדת ישראל בעניין קביעת החדשים והמועדים המסור לנו מקדמונינו ז"ל בעלי התלמוד, וכל הגאונים וחכמי ישראל אשר עד היום. והוא חכם בעיניו לעשות כל ישראל לטועים בהלכות קידוש החודש, תחת אשר אפילו נגלו אליו חדשות בקושיות על סדר קביעותנו, היה לו לחפש ולתרץ. ואם פשפש ולא מצא, יתלה בטעות שכלו ולא לחשוד כל בית ישראל לטועים בדבר שהוא עיקר התורה כולה... וטובה הייתה לו השתיקה מלדבר כאלה, ובדורות הללו כי אזלת יד התורה בדורנו זה, ישישו כי ימצא מי אשר לדת ישראל סותר ועל התורה יכתבו פלסתר להזות כל מועדי א-ל, לומר על האסור מותר [וכו'] והמכשלה הזאת תחת ידו בתנו יד לפושעים, אי לזאת ראיתי לכתוב על ספר תשובת דבריו..."

כך הוא דוחה וסותר אחת אחת את טענותיו של בעל הספר בבקיאות מרובה ובכישרון רב, ומגלה את טעויותיו שהוא טועה ומטעה הרבים. כל זאת כשהוא בסך הכול בן תשע עשרה שנה, וכבר בחיבורו זה מופיע לפנינו גאון מושלם הלוחם את מלחמתה של תורה נגד הסותרים אותה מבפנים, כיד ה' הטובה עליו.

באותה שנה, תר"ב, הוא כתב גם את מאמרו "מהות לשון הקודש". אף כאן הוא מופיע כלוחם המקנא את קנאת חכמי התלמוד מן אחד הראשונים כמו אברבנאל. במאמרו זה מעניינת גישתו 'המדעית' של הכהן לכתבי הקודש, ויחד עם זאת עמדתו האיתנה שממנה לא רק שאינו זו, אלא הוא מחפש לחזקה על פי דרכו כנגד המערערים אותה, ואינו נושא פנים להם אפילו אם הם מביין חכמי הראשונים ובני תקופתם.

לאחר דיון והגדרה במהות לשוננו הקדוש, הוא מעלה בין השאר את השאלה שכבר דנו בה חז"ל, שאברבנאל סותר אותם בדבריו. השאלה היא: מי כתב את ספר יהושע? חז"ל אמרו "יהושע כתב ספרו, ושמונה פסוקים שבתורה" [מ"וימת שם משה"] (בבא בתרא, י"ד ע"ב). בא אברבנאל ושואל: אם יהושע עצמו כתב ספרו, אזי למה לא כתבו בגוף נוכח ומדבר בעדו, אלא בגוף נסתר? מכאן הסיק את מסקנתו בהקדמתו לפירושו, שיהושע לא כתב ספרו.

על המסקנה הזאת של אברבנאל, שהיא בגדר הכחשת חז"ל, אין 'הכהן' יכול לעבור בשתיקה והוא דוחה אותה בחריפות ובכל תוקף, ואלה דבריו:

"והנה לא אכחד, כי היטב חרה לי עליו (על אברבנאל) ז"ל בזה, ששכח את מי הוא מדבר וחושב כאילו ידבר עם חבריו ואשר למדו עמו בבית ספר אחד, אשר מתוך איזה קושיות קלות ידחה דבריהם כדחות דברי אחד העם, ושכח כי את חז"ל בעלי התלמוד הוא מתחרה... ומיום שנסתם התלמוד אין רשות אף אם יתקבצו כל חכמי ישראל מכל הדורות גם יחד, לחלוק על כל שהוא מדבריהם הקדושים ז"ל. כי מלבד גדולת עצמם ז"ל העצומה, עוד זאת עדיהם נמשכת הקבלה דור אחר דור ממש רבנו ע"ה וכו' ולפיכך ידעו כל הדברים על בורים ועל אמתם. ואיך יערב לב אנוש בשכלו להשיג עליהם? ולמד הרב אברבנאל כן מחכמים שקדמוהו, כרבי אברהם אבן עזרא ודומיו שנהגו ככה. אבל, כבר שקלו הם למטרפסייהו מגדולי הדורות.

"והרב, באמת בסוף דבריו התנצל על אשר סטה מדברי חז"ל באמרו: "כי גם בגמרא לא הסכימו בדברים האלה, וחלקו שם אם משה כתב ספר 'איוב', ואם כתב יהושע ח' פסוקים מהתורה, ואחרי שחז"ל עצמם ספקו במקצת המאמר, אינו מתבטל שגם אני אבאר בקצתו דרך ישר ונאות... נגד התנצלותו זאת מתרים 'הכהן' ביתר שאת: "וזה קשה יותר, וכי חברותא נמי [האם יש חברות עם תנאים]? כי בשביל שנחלקו ז"ל במקצת המאמר, אשר גם בזה היה ראוי לו לירא מגשת להכריע ביניהם שמא ירוצצו וגו', יבוא לחלוק על דבר המוסכם מהם ויאמר שדרכו יותר ישרה מדרכם, חס ושלום! וד' יכפר בעדו. ומה שנמצא כי באגדה הרשות נתונה לחלוק על בעלי התלמוד, זהו אמנם בפירוש איזה כתוב, כי 'שבעים פנים לתורה'. לפיכך יוכל לפרש באיזה פסוק פירוש אחר ממה שפירשו בו חז"ל, אבל לא להכחיש דבריהם ח"ו..."

המסקנה הנכונה, לפי דעת 'הכהן', צריכה להיות זאת, שספר יהושע נכתב בגוף נסתר 'מיופי המליצה להזכיר שמו במקום הדיבור בעדו, כמו שאנו מוצאים במקרא צורה זו "נשי למך האזינו אמרתי" (פרשת בראשית), ועוד הרבה דומיהם. כי היה בדעת יהושע להניח ספרו בלתי נשלם, למען שהבאים אחריו יכתבו בו ממותו וישלימוהו, כמו שהשלים ח' פסוקים אחרונים שבתורה, לכן לא רצה להזכיר שמו על

ספרו אלא כמדבר בעדו, ועשהו מיופיו וצחות המליצה בהזכרת שמו בדרך הנסתר...” וחז"ל אמת ודבריהם אמת כי יהושע כתב ספרו.

כמו בענייני דעות, כן בענייני הלכה דחה כל חידוש וכל סברה שאין להם אחיזה בדברי חז"ל, אפילו אם נאמרו מפי גדול וקדוש מהראשונים כמו הרמב"ן, וכן אנו מוצאים בקונטרס 'שביתת השבת' דף ל"ה:

”...גם בעיקר הדבר שבא הרמב"ן לחדש הלכה ומצווה בפירוש המקרא מעצמו מה שלא נמצא לו שורש בדברי חז"ל, צריך לעיין מניין לו. ואם באנו לפרש המקראות בסברות הלב, יבואו לנו הרבה הלכות מחודשות וכל אחד יפרש כרצונו, וזהו שיבושן של הקראים. ואנו אין לנו אלא מה שפירשו לנו רז"ל בקבלה לפי השמועה...”

הוא בעצמו השתמש בהשוואת הגרסות בביאורי הלכה גם בספרים חדשים כמו 'דקדוקי סופרים' מה שלא עשה בזמנו אף אחד מחוגי הלומדים, וכן הוא אומר באותו הקונטרס (דף מ"ז): וכן מצאתי הנוסח בספר 'דקדוקי סופרים' הנדפס מחדש ביומא שם, דלא גרסינן זה. גם מוצאים אצלו שהוא מתקן גרסאות, כמו בלשון הפסיקתא ועוד.

בשנת תר"ג, חיבר קונטרס לסיום הש"ס (נדפס בסוף ספר 'שיחת מלאכי השרת'). עוד הרבה ספרים כתב באותה תקופה קצרה שישב בוולאדאווקא בבית חמיו.

נמצאו בין כתבי ידו המרובים גם חיבורים במדע כמו בחכמת התכונה, אלגברה והנדסה שכתבם באותן השנים, כי למד הרבה וקרא מכל הבא לידו ולא היטו ספרי המחקר והמדע את לב הצדיק רך השנים ולא פגעו את השקפתו, אלא להיפך הרחיבו והעמיקו וחיזקו את השקפתו והבנתו בתורה הקדושה ובדברי חז"ל הקדושים.

הרעיון העיקרי שעליו סובבים כל תורותיו של רבו מאיזביצה, הוא רעיון קדושת ישראל בכל המקומות, ובכל הדורות. לפי רעיון זה דור המדבר לא היה בהם חטאים בעצמותם. ומורגל היה על פי רבו מאיזביצה: "מחאותיהם של 'דור המדבר' נעשתה תורה, ואם חסרה אות אחת מתורה זו הרי פסולה היא, ואילו מן המצוות שלנו אין נעשית התורה...”

'הכהן' הלך גם הוא בשיטה זו אחר רבו, וכתב ספר שלם על קדושת ישראל. כמו רבו, אף הוא מבקש להיות סנגורם של כל דורות ישראל, אף אלו שחטאו והתרחקו ממקור ישראל, וכמו שהוא כותב בספרו 'ישראל קדושים':

”..אף שגלו בראש גולים לצאת גם מקדושת הארץ, מכל מקום אין נפרדים משורש הקדושה כלל, וסוף שייגאלו כולם, אף אותם שנשארו בין העמים לגמרי ושלא יוכלו לצאת מעצמם. ועל זה נאמר "או דודו או בן דודו יגאלנו, או אחד מאחיו" וגו'.

סורעיון נפלא הוא מביע בעניין תקוות ישראל בגלות: למה נקרא שמו 'רבנו גרשום מאור הגולה'? על שום שהאיר עיני ישראל בגולה! הא כיצד? כידוע תיקן רבנו גרשום שתי תקנות חשובות בענייני אישות: א) אסור לגרש אישה בעל-כורחה. ב) אסור לשאת אישה שנייה על פני אשתו הראשונה. זהו בעצם 'סמל' ליחסו של הקב"ה אל 'כנסת ישראל': אין הקדוש ברוך הוא יכול 'לגרש' את 'כנסת ישראל' מעל פניו בעל כורחם, ואינו יכול לקחת לו עם אחר על פניהם.. ובזה האיר רבנו גרשום את עיניהם בחשכת הגולה, שלא יתייאשו ולא יחשבו שה' חלילה עזבם"...

אף על פי שהיה גאון גדול לעצמו, מכל מקום קיבל ואימץ את דעת רבו מאיזביצא גם בענייני הלכה, כאילו ניתןו מסיני.

בקונטרס 'שביתת השבת' שנדפס בראש ספרו 'פרי צדיק', הוא מביא בשם רבו האדמו"ר מאיזביצא דברים אלה:

"ונהירנא ששמעתי ממורי הקדוש ז"ל.. שלדעתו בשבת ליכא 'עשה' ובמעשה השביתה], ונתן טעם לדבריו שרק ביום טוב' שישראל מקדשים הזמנים שייך לגבי צווי מצוות עשה על השביתה, אבל 'שבת' דקביעא וקיימא [שקבוע וקיים מששת ימי בראשית] לא שייך גבי צווי מצוות עשה, עד כאן תוכן דבריו כפי שיצאו מפי הקדוש, ולא ביאר יותר..." והכהן מביא ראיות שונות מש"ס בבלי וירושלמי, ממדרשים וראשונים, להוכיח את אמיתת דברי רבו, וכל הקונטרס 'שביתת השבת' סובב על עניין זה לבסס את דעתו של רבו האדמו"ר מאיזביצא.

באחד מחיבוריו שכתב הכהן בילדותו, הוא מבטא במכתב אל ידידו מנוער גודל חשקו לעלות ולהסתופף בחצרות ה' בארץ הקודש. היה זה לעת שסיים את 'מסכת כתובות' שבה הגמרא מסיימת בשבחה של ארץ ישראל.

כעבור עשרים ותשע שנים, כתב שוב לאותו חבר נעורים, שבינתיים נעשה לרופא ועקר לעיר מנשסתר שבאנגליה, בזה הלשון: "שמצווה היא לעקור מארץ אנגליה העשירה בכסף ובזהב וכל חמדות החיים, ולעלות אל ארץ הקודש". במקום אחר בכתביו, אנו מוצאים המשך לרעיון זה: "...כי כל מה שרוכש ישראל בחוץ לארץ, הן בחומר והן ברוח, לא משלו הוא אלא משל אותה אומה שבתוכה הוא דר. כמו שאמרו בני לבן "לקח יעקב כל אשר לאבינו, ומאשר לאבינו עשה כל החיל הזה" (ויצא), ויש בזה רמז כי רק ארץ שהיא נחלת ה' לישראל, רק שם 'הוא' משפיע להם את השפע, אבל בחוצה לארץ נמצא תחת יד השרים של העמים, וישראל שמחוץ לארץ הם מקבלים מהם [וכו'], ורק כשיבואו לארץ ישראל הם פושטים מעליהם את מה שקיבלו" ורק לאחר זה הם מקבלים משפע ארץ הקדושה. ולעלות לארץ ישראל צריכים לפי דעתו "לא כאלו הנוסעים היום.. בשפלות ובגלות.. אלא בקומה זקופה".

תולדות רבי צדוק הכהן מלובלין זללה"ה

נכתב בידי הגה"צ רבי ירוחם ליינער זצ"ל

מראדזין-ברוקלין, ניו יורק

שלוש תקופות עברו בחיי הגאון הקדוש הזה: א) תקופת ימי ילדותו, ב) תקופת ימי חסידותו. ג) תקופת ימי נשיאותו.

בתקופתו הראשונה, היה ילד פלאי ומצוין בכישרונות גדולים. ואחר כך הפך לעילוי כביר, עד שכונה בשם 'בעילוי מקריניק'. דורש בבתי כנסיות, ומפלפל עם גדולי ישראל, משיב תשובות לשואלים בדבר הלכה, וכותב חיבורים נפלאים.

תקופתו השנייה, תקופת חסידותו, הוא נכנס ל'חדר' רבו הגאון הקדוש מאיזביצא זללה"ה, הוא פושט את בגדי גאונותו, ונהיה לתלמיד וותיק וחסיד לרבו, מסור לו בכל נפשו ורוחו.

תקופתו השלישית, האחרונה בחייו, היא תקופת נשיאותו. הוא היה לרועה ישראל ולרבי של חסידים, מורה להם דרכי ה' ועבודתו על פי תורת החסידות אשר קיבל מרבו ז"ל, הרביץ תורה ברבים בקדושה ובטהרה עד עת בוא פטירתו, והניח ספרים רבים בנגלה ובנסתר.

רבנו הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן ז"ל, נולד ביום כ"ב בשבט בשנת תקפ"ג, כפי שהוא כותב בעצמו ביום דרשת בר מצווה שלו בקריניק. אביו היה רב בקריזבורג שבחבל קורלנד, שמו היה רבי יעקב הכהן רבינוביץ ז"ל, גדול בתורה והשאר אחריו כתבי יד בהלכה ובדרוש, בנו מזכירו כמה פעמים בכתביו. ממשפחת גדולי ישראל, נכדו של הגאון המפורסם רבי משולם זלמן מירלס זצ"ל חותנו של הגאון רבן של כל בני הגולה בעל חכם צבי ז"ל, כפי שכותב רבנו בספרו הגדול 'זיכרון לראשונים' (סימן ו). אמו הרבנית הצדקת מרת יוטא ע"ה, הייתה בת הרה"ג רבי צדוק הלוי איש הורוויץ נכד השל"ה הקדוש, כפי שכותב רבי צדוק בספרו הנ"ל (סימן א). כן הייתה לו קירבה משפחתית עם מרן הגר"א ז"ל מווילנא, ועם הגאון בעל שאגת אריה ז"ל, וקורא אותם בשם 'שארן'. בכך היה גזע מחצבתו מגאונים וממקובלים גם יחד.

אופייני הדבר, שבו ביום שנולד, כ"ב בשבט, באותו היום לאחר ששים וחמש שנים הגיע שעתו שעת נשיאותו, שכן בו ביום נפטר לבית עולמו חברו הרב

הקדוש רבי יהודה לייב אייגר זצ"ל מלובלין, והיה לרועה ישראל ומנהיג לעדת ישורון ורבי לחסידים.

על דבר ימי קטנותו מספרים אגדות נפלאות. כשהיה כבן שנה בערך, בירך ברכת 'שהכול' על חלב אמו, בהיותו בן שתי שנים היה מתפלל מתוך הסידור, ובהיותו בן שלוש שנים וחצי כבר למד גמרא עם תוספות.

בהיותו כבר שש מת עליו אביו ז"ל, ודודו אחי אביו רבי יוסף הכהן אבד"ק קריניק בעל מחבר הספר "כפות זהב" לקחו תחת חסותו לגדלו בביתו. מני אז הלך הלך וגדול בתורה עד להפליא, קיים את התורה מתוך הדחק וצער, וכמה פעמים למד בחוץ לאור הלבנה מחוסר נר, אבל כל זה לא ביטל אותו מהתמדתו הגדולה, ויגדל הילד ויצא שמו בעולם בשם "העילוי מקריניק", ויכתוב ספרים בחידושי תורה וגם הגהות על ספרים נדפסים.

בהיותו בן שלוש עשרה שנה, דרש דרוש גדול לבר-מצווה שלו בבית הכנסת בקריניק, בעניינים שונים בלול בחריפות ובקיאיות גדולה. דרשה זו נדפסה בסוף ספרו "משיב צדק", ובתחילה כתב **וזה לשונו**: "דרוש שדרשתי בשבת פרשת שקלים שנת 'בנה ביתך' כבתחילה וכונן מקדשך על מכוננו' לפ"ק, שנעשיתי בר-מצווה בשבוע הנזכרת יום ה' כ"ב שבט שנת 'הדריכני בנתיב מצוותיך כי בו חפצתי' לפ"ק. פה קריניק, אני הקטן צדוק בהרב הגאון המנוח מוהר"י הכהן זצללה"ה". כן כתב הרבה חידושי תורה בעת ההיא, ונדפס בספרו 'אור זרוע לצדיק', וכתב בראשם וזה לשונו: "בס"ד, אלו הכתבים כד הוינא טליא, כבן י"ג כתבתי כרך זה".

כן מעניין מאוד מכתב אחד שכתב לאחד מידידיו מנוער, שהיה לרופא בעיר מאנשסטר שבענגלאנד [אנגליה], אשר שאל בעצתו אם לעזוב את אנגליה בכדי לעלות לארץ ישראל, בו הוא מזכיר חליפות מכתבים שהיה לו אתו בהיותו בן שתים עשרה שנה. המכתב נדפס בסוף ספרו "פוקד עקרים", ונכתב בלובלין בשנת תדר"ך (=תרכ"ד), בו הוא כותב לו **וזה לשונו**:

"ויזכור ימים מקדם, כד הוינא טליא שנת הי"ב לימי חיי, בראשית שנת תקצ"ה, שכן חקוק בזיכרוני שכתבתי לו אז במכתבי לפרט שנת המלות 'שב בארץ' וניתנה נבואה לתינוקות (כמבואר במסכת בבא בתרא י"ד ע"א) כאלו באתי לרמז לו ולהזהירו שלא ינדוד עד אפסי ארץ. כשסיימתי בקיץ הקודם מסכת כתובות, שמדבר שם בסופה משבח מעלת יישוב ארץ ישראל [שהיא קרקע המיוחדת לְכַתּוּבָתָהּ של כנסת ישראל, מאת דודה ואביה שבשמים, ועם ה' כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ], החלפנו כתבנו במשא ומתן של הלכה בעניין חיבת יישוב ארץ ישראל בזמן הזה, וזה היה תחילת עסקינו בשאלות ותשובות שבכתב, ואני

הייתי המעורר ומתחיל לכתוב לו בעניין זה. ואם לא נאבדו ממנו כתבי ילדותי בנדודיו, אולי ימצא עוד מאותם עלים באמתחתו. ואם היות דבריי אז משיחת הילדים ושעשוע תשב"ר בעלמא, מכל מקום לא יצאו הדברים מגדר פטפוטי דאורייתא, ואני אז הייתי כמתנבא בזה לעוררו על עניין הנוגע אליו למעשה ואשר הוא עתיד לשאלני עליו אחר כ"ט שנה". עד כאן לשונו במכתבו. הדברים הללו מפליאים מאוד, אשר ילד בן תריסר יכתוב איגרות כאלו.

רבים מגאוני הדור באו אליו לבקרו ולראות את העילוי הצעיר הזה ולשוחח אתו בדברי תורה, גם הגאון המפורסם בישראל רבי יצחק אלחנן מקאוונא, בא אליו להשתעשע בדבר הלכה. ויצא טבען בעולם ופנו אליו בשאלות ותשובות בהלכה, אף בטרם נודע כרבן של ישראל. וכתב ספרים רבים בכל מקצועות שבתורה.

וזכורני, שפעם אחת הייתי בבית מדרשו שנשאר על תילו בעיר לובלין, ביחד עם הגאון רבי אליהו קלאצקין ז"ל האב"ד לובלין, וישב שם זמן רב ועיין בהגהותיו שכתב על גיליוני ספרים שלו. הייתה לו ספרייה של איזה אלפים ספרים, וכמעט שלא היה שום ספר חשוב שלא רשם עליו הגהותיו. וזכורני, שראינו שם את הספר 'ערכי הכינויים' של הגאון בעל 'סדר הדורות' [ספר עמוק בקבלה], וגם עליו היו הגהות. וכפי פרט השנה שרשם שם על השער, היה אז כבן אחד עשרה שנים.

בהגיעו לימי הבחרות, נשא אשה מפולין, מעיר וולאדובקה. ימי שבתו בוולאדאווקא מעולפים באגדות נפלאות, מהתמדתו מצדקתו ומחכמתו. מספרים עליו, שפעם אחת הלך לטייל בחבורת איזה אנשים אל היער הסמוך לעיר, וישבו לנוח תחת צלו של אילן גדול רוחש בעלים ורב פארות. ושאלוהו, האם יוכל לומר להם כמה עלים יש באילן זה? הסתכל בו ויאמר להם מספר העלים. ושאלוהו, מהיכן אנו יודעים שכן הוא? ויאמר להם, אתן סימן לאמת דבריי, זאת עשו, תלשו מן האילן מספר עלים ואגיד לכם כמה נחסר. ויעשו כן, ויאימנו דבריו.

בימי שבתו בוולאדאווקע כתב ספר בשם "משיב הטענה", על חשבון סוד העיבור המסור בידינו. אלה המה קצות תקופת חיי ילדותו, ובצדק ייאמר עליו מאמר החכם מכל אדם, גם במעלליו יתנכר נער.

בערך בשנת תר"ח, באה תקופה חדשה בחייו, ורוח נכון חדש בקרבו, בתורתו בעבודתו ובצדקתו והתנהגותו.

בימים ההם, הזריח שמשו של זקני הרב הגאון הקדוש מרן רבי מרדכי יוסף זללה"ה מאיזביצא, מחבר ספר 'מי השלוח' שני חלקים, אבי החסידות וראש השלשלת של איזביצא ואחר כך בראדזין. הוא היה אחד המיוחד בחדר צאן קדשים של רבו רבנו שמחה בונם מפרשיסחא, והמורם בתלמידיו, ועליו אמר רבו

שהוא כמי השלוח ההולכים לאט וחופר בעומק מעמקים, ובגלל זה נקרא ספרו הקדוש בשם 'מי השלוח'. הוא היה גאון כביר ומקובל נורא, ומיורשיו הרוחניים הגדולים של הרבי מפשיסחה אשר מילא את מקומו ברבות הימים ולימד והפיץ את תורת רבו ברבים, ונהרו אליו חסידים רבים גדולי התורה.

התקופה הזו הייתה תקופה של התנגדות גדולה מצד המתנגדים לתורת החסידות, שלא עמדו עדיין על אופייה ולא הכירו את ערכה, ועוד לא שקטה המחלוקת שהייתה לחסידים מאת המתנגדים.

והנה הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל עבר דרך איזביצא, ונכנס לבית מדרשו, וזקני הגאון הקדוש ז"ל היה רגיל לומר שיעור גמרא מדי לילה בלילה בבית מדרשו. מעט מן המעט נדפס בספריו 'מי השלוח' בשם 'ליקוטי הש"ס'. והנה כשומעו את השיעור הראשון, צלחה עליו רוח החסידות, רוח טהרה וקדושה, ונדבקה נפשו ברבו, נפתחו לפניו שערי שמים והסתכל בעולם האצילות. פשט את בגדיו ונכנס לפני ולפנים לבית קדוש הקדשים ולבש בגדי כהונה גדולה.

הגאון הפלאי הזה נהיה לתלמיד וחסיד אצל רבו, ומסור אליו במסירות לב ונפש שאין כמוהו. הוא בא לתורת החסידות מתוך הכרה וידיעה, הוא לא נולד ולא נתגדל בין חסידים, אלא נולד ונתגדל במדינת קורלאנד וליטא מבצרי המתנגדים אשר לחמו בעוז ובחירוץ נפש נגד תורת החסידות והחסידים, ולא הייתה לו שום השפעה חיצונית. אך רגש פנימי והכרה עליונה במוחו וליבו לדרך התורה והחסידות אשר האיר מרן הבעל שם טוב הקדוש זללה"ה, ומני אז חדל לפלפל עם הלומדים. חדל מלהשיב תשובות לשואלים, וחדל להראות חריפותו וגדולתו והיה לנחבא אל הכלים, וקיים בפועל הכתוב והצנע לכת עם ה' אלוֹקִיד.

הגם שחי חיי צער ועוני, לא רצה לקבל עליו שום משרת רבנות, למרות שפנו אליו מעיירות גדולות ובקשוהו להיות להם לרב. ישב כתלמיד אצל רבו ששה שנים רצופים, עד שנת תרי"ד שנת פטירת רבו ז"ל באיזביצא ולא מש מתוך אוהלו.

הערצתו לרבו הייתה עד להפליא, ואמר עליו כי לו היה רבו בימי התנאים היה כאחד מהם. בכל מאמריו וספריו מזכיר את רבו בהערצה רבה בלשון "שמעתי ממורי הקדוש". ופעם אחת הוא כותב עליו ז"ל "ושמעתי ממי שנגלה לו סוד ה' ליראיו" (קונטרס 'קדושת השבת'). תמיד כשהזכיר לרבו היה נרתע בכל גופו מאימה ויראה, ואצלו היה מורא רבך כמורא שמים, פשוטו כמשמעו. ושמעתי מאבי מורי ורבי הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל זללה"ה, שפעם אחת ביקר אותו בלובלין והתחיל לדבר עמו מזיכרונותיו באיזביצא, ובתוך הדברים פרץ בבכי גדול ובדמעות שליש. וזה היה יותר מארבעים שנה אחרי פטירת זקני מאיזביצא ז"ל.

בכל דברי תורתו שאמר על שולחנו בבתות ובימים טובים, אמר הרבה מאמרי חז"ל מש"ס בבלי וירושלמי וממדרשים שונים, ואחר כך בימות החול כשגדולי החסידים כתבו את מאמריו בכתב ומהם נתחבר הספר הנודע 'פרי צדיק'. ולפעמים כשנעלמו מהם מקורי המאמרים איפה הם נמצאים, הלכו לחדרו לבקשו לציין את מקומם, וכמה פעמים אמר להם: "המאמר הזה לא נמצא בחז"ל, ורק שמעתי אותו ממורי הקדוש ז"ל, ונאמנים עליי דבריו הקדושים כמו מאמרי חז"ל.

פעם אחת היה זקני הקדוש מאיזביצא ז"ל בלובלין, והלך לקבל פני הגאון הנודע רבי בעריש אשכנזי ז"ל האב"ד בלובלין בעל מחבר הספר שו"ת "נודע בשערים", וגם הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל תלמידו הלך אתו. ואמר אז זקני ז"ל איזה דבר תורה בעניין שבת, ותוכן דבריו היה שבשבת ליכא 'עשה', ועל זה חיבר הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל קונטרס גדול בשם "שביתת השבת" לברר העניין במלוא היקפו, וזה לשונו שם: **"ונהירנא, ששמעתי ממורי הקדוש ז"ל ביישוב תמיהת התוספות בשבת דף ס"ט, שבשבת ליכא מצוות 'עשה', והאריך לברר העניין בבירור גדול.**

בשנה הראשונה שנכנס לשערי החסידות, כתב את ספרו הבהיר והנפלא ספר **"צדקת הצדיק"** כמו שכתב בראשו **"בס"ד, קונטרס 'צדקת הצדיק' בשנת 'צדקה אחד',** הספר הזה מלא פנינים יקרים בכל מקצועות תורת החסידות במקורם ויסודם בדברי חכמינו ז"ל. ומביא שם הרבה מאמרים נפלאים ויקרים מה ששמע מרבו ז"ל בשם "שמעתי" סתם. וסיפר לי אבי מורי הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל זלללה"ה, ששאלו מדוע לא הזכיר את זקני ז"ל בשמו? ואמר לו, שבספרי הכללים מבואר שסתם 'שמעתי' שבספר הוא מרבו, והרי כול יודעים שלא היה לו רבי אחר.. וכשאמר דברי תורתו ברבים, היה אומר "שמעתי מרבנו הקדוש מאיזביצא ז"ל". וכן בקונטרס 'דברי חלומות' שנדפס ממנו כתב 'חלם לי בהיותי באיזביצא, שהיו מגלים לי דברים משורש נשמתו'...

מני אז התחיל לכתוב ספרים רבים בחסידות ובקבלה, מלבד ספרי הלכה בנגלה.

ספריו בחסידות קובעים ברכה לעצמם, כולם בנויים על יסודות מוצקים ויסודותיהם בהררי קודש על דברי חכמינו ז"ל ובביאורם בלשון חכמים ולשון חסידים ובסגנונם. ומאמרים יקרים מפנינים, ורובם בנויים על יסודי תורת רבו מאיזביצא ז"ל. אבל כל ספריו הן בהלכה והן בקבלה היו גנוזים באוצרותיו ולא פרסמם בדפוס ולא הראם לשום איש, והיו חתומים בחותמו של הכהן הגדול. ואבי מורי ז"ל סיפר לי, שאחרי הפצרות רבות ובקושי גדול עלה לו לקחת ממנו

איזה אחד מחיבוריו בכתב. וגם בענייני הלכה שפנו אליו היה מברר ההלכה, וכתבו והניחו בבית גנזיו, ולא היה משיב שום תשובות.

פעם עבר דרך העיר לובלין הגאון רבי יוסף ראזין ז"ל הנודע בשם הרוגאטשובי, ובא אליו ואמר לו, שרצונו לדבר אתו בדברי תורה. ויענהו, מה כבודו רוצה: האם רוצה לדעת אם אנוכי יכול ללמוד? מה יהיה לכבודו מזה. ואם הוא רוצה שאנוכי אדע שכבודו יודע ללמוד, מה יהיה לי מזה. ואיזה כבוד שמים יצא מן השיחה הזו? לא על זאת נתקנה ברכת 'אתה חונן' כדי להראות לאנשים כוחו בלימודו!

והמשיך ואמר לו: ידע כבודו, שגם אנוכי הייתי עילוי ובקטנותי ניצחתי כל הגדולים שפלפלו אתי, ואחר כך ראיתי ונוכחתי שאי אפשר להיכנס לכתרה של תורה רק על ידי שערי התורה שפתח רבנו הבעל שם טוב הקדוש זללה"ה. אלו היו דבריו ז"ל באוזני העילוי המפורסם מרוגאטשוב, שבא לדבר עמו בדברי תורה.

הוא חי צער ודוחק, ולא רצה ליהנות משום איש. אשתו הרבנית ע"ה הייתה לה חנות קטנה של מלבושים ישנים, ומזה התפרנס. והרבה פעמים היה מחוסר לחם ממש.

בשנת תרי"ד ביום ז' טבת, נפטר עליו רבו, הוא זקני הגאון הקדוש מאיזביצא, וזקני הרה"ק רבי יעקב ז"ל מחבר ספר 'בית יעקב' ו'ספר הזמנים' מילא מקומו אחריו באיזביצא.

הרב הצדיק קדוש ישראל רבי יהודה לייב איגר זללה"ה מלובלין מחבר ספר 'תורת אמת' גם הוא היה כנודע תלמידו של זקני ז"ל מאיזביצא. הוא היה בנו של של הגאון רבי שלמה אייגר זללה"ה מוורשה ואחר כך רבה של קאליש ופוזנא על מקום אביו, ונכדו של הגאון הגדול רבן של כל בני הגולה רבנו עקיבא אייגר ז"ל. ולמרות שאביו של רבי לייבלי היה מתנגד גדול לדרכי החסידות, והקפיד עליו מאוד על שנתפס לחסידות והרחיקו, מכל מקום שם נפשו בכפו ולמד במסירות נפש תורת החסידות בקאצק ואחר כך באיזביצא אצל זקני ז"ל. הוא היה גר בלובלין, ובצוותא חדא עם הגאון רבי צדוק הכהן זללה"ה היו חברים מקשיבים לקול רבם מאיזביצא, וממש היו כתרי רעים שאינם נפרשים זה מזה. היו אז, לאחר פטירת רבו, ממעריצי הכהן ז"ל שביקשוהו ופנו אליו להיות להם לרבי, אבל לא רצה לקבל עליו בשום אופן לנהג עדת ישורון. מני אז ישב אפוא בביתו ושכן לבדד על התורה ועל העבודה, רק לפעמים ביקר את חברו הרב הקדוש רבי לייבלי אייגר ז"ל כחוק רעים האהובים, והוא אהבו וכיבדו מאוד והושיבו אצלו בראש.

החסידים מספרים, שהסיבה שמיאן אז ולא נענה לבקשת חסידיו ומעריציו להיות לרבי, היה על שום מעשה שהיה:

הרה"ק רבי יהודה לייבלי איגר ז"ל, דרכו הייתה להאריך מאוד בתפילתו שהייתה בהתלהבות ובדבקות עליונה. ותמיד היה בא אל השולחן אצל רבו ברגעים האחרונים ממש קודם כניסת רבו ז"ל אל בית המדרש. פעם אחת איחר לבוא אחר שהרבי ז"ל כבר ישב על מקומו בראש השולחן, אז הגיע רבי לייבלי ועל מקומו כבר ישב רעו רבי צדוק הכהן שהקדים לבוא. והיה רואה הרבי שרבי לייבלי מחפש לעצמו מקום ליד השולחן, ואמר לתלמידו רבי צדוק שיפנה המקום עבורו, ובזה הלשון אמר לו "קודם יישב לייבלי, ואחר כך צדוק!" דברים הללו שנשמעו מפי קודש רבו ז"ל שימשו עבורו כרמז אל העתיד, שמקודם ישמש רעו רבי לייבלי ברבנות ורק אחר כך לעת הסתלקותו ישב הוא על מקומו.

בשנת תרמ"ח, ביום כ"ב בשבט, נפטר הרה"ק רבי לייבלי אייגר זצ"ל בעל "תורת אמת", ואז, אחרי הפצרות רבות של גדולי התורה והחסידות נענה להם בראשו וקיבל נשיאותו להורות להם דרכי ה' ועבודתו. ואמר: "אם גם אנכי נמצא בפתקה שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור ודור ודורשיו, הנני מוכרח לזה. ובאם לאו, הריני מתפלל לקב"ה שלא אמצא חן בעיני אדם ולא יבואו אליי..."

מני אז נהג נשיאותו בקדושה ובטהרה, וחי חיי הסתפקות מבלי שום מותרות, מידי שבת בשבתו ומועד במועדו הטיף אמרי קדשו העמוקים והרחבים מני ים שהתחברו מהם ספרים גדולים בכמותם ובערכם בשם "פרי צדיק".

כה נהג נשיאותו שלוש עשרה שנה, עד שנת תר"ס ט' אלול, שנלקח השמימה. אופייני הדבר שגם רבו הוא זקני ז"ל מאיזביצא, גם הוא נהג נשיאותו שלוש עשרה שנה, ורבו של רבו הגאון הקדוש רבנו שמחה בונם מפרשיסחא ז"ל, גם הוא נהג נשיאותו במשך שלוש עשרה שנה.

ואלה המה ספריו הקדושים שיצאו לאור עולם

א) פרי צדיק, על התורה. המה אמרותיו אשר אמר מידי שבת בשבתו וימים טובים, נכתבו על ידי חסידיו שומעי לקחו. חלק ראשון, על ספר בראשית וראש חודש וחנוכה, ונלווה אליו הקונטרס "קדושת השבת".

ב) פרי צדיק, חלק שני, על ספר שמות וימי השובבי"ם, פורים וארבע פרשיות.

ג) פרי צדיק, חלק שלישי, על ספר ויקרא, חג הפסח ול"ג בעומר.

ד) פרי צדיק, חלק רביעי, על ספר במדבר וראש חודש וחג השבועות.

ה) פרי צדיק, חלק חמישי, על ספר דברים, ראש השנה ויום הכפורים וחג הסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה.

הספרים שכתב בעצמו בכתב יד קדשו:

- א) **צדקת הצדיק**, חיבורו הראשון על יסודי החסידות, ובראשו כתב: "בס"ד, קונטרס קראתיו 'צדקת הצדיק'.."
- ב) **רסיסי לילה**, מאמרים לשבת, לשיר של יום, לראש חודש, לראש השנה ועשרת ימי תשובה, לחנוכה, לחודש אדר, לפורים ולשושן פורים, ועוד עניינים.
- ג) **דובר צדק**, ביאורי מאמרי חז"ל, העתק מקונטרס נר מצווה על ספר משלי, ועוד מאמרים ארוכים ורחבים.
- ד) **מחשבות חרוץ**, על הרגלים וראש חודש ופורים ועניינים שונים.
- ה) **דברי סופרים**, עניינים שונים בתורת החסידות.
- ו) ספר הזיכרונות, על המצוות, ובו מאמר גדול באמיתות הקבלה ועל כל ספרי הקבלה מי היו מחבריהם, ושיטתם, ועל ספרי החקירה ומחבריהם וענייני ייחודים. ונספח לו
- ז) **ליקוטי מאמרים**, מאמרים ארוכים עמוקים ונשגבים בעניינים שונים.
- ח) **ספר פוקד עקרים**, על עניין פקידת עקרות בתנ"ך וברז"ל.
- ט) **ספר משיב צדק**, בהלכה על דבר המנהג של גדולי וקדושי ישראל שאין אוכלים בליל שמיני עצרת [בחז"ל] בסוכה. ונלווה לזה:
- י) **דרושים לבר מצווה**, שדרש בבית הכנסת בקריניק, ליום הבר מצווה שלו.
- יא) **שיחת מלאכי השרת**, עם קונטרס שיחת שדים ועוד ליקוטים יקרים מכת"ק. בראשון כתב "בס"ד, קונטרס קראתיו 'שיחת מלאכי השרת'... ובסופו וז"ל "ב"ה, לסיום הש"ס משנה וגמרא, שנת תר"ג לפ"ק".
- יב) **ישראל קדושים**, ובראשו כתב "בעז"ה.. קונטרס קראתיו בשם ישראל קדושים, מיוסד על תוקף מעלת קדושת ישראל אשר הבדילנו מכל העמים להיות לו לגוי קדוש".
- יג) **ספר תקנת השבים**, על ענייני תשובה.
- יד) **ספר הזיכרונות**, ובסופו קונטרס משיב הטענה, על חשבון העיבור שבידנו.
- טו) **אור זרוע לצדיק**, קובץ מאמרים שונים.
- טז) שו"ת תפארת צבי, שני חלקים על שולחן ערוך יורה דעה.
- יז) **ספר אוצר המלך** על הרמב"ם, כולל תשובה רחבה בעניין טומאת כוהנים. ספר זה הינו ספר האחרון מכתבי הכהן שיצא לאור בפולין בטרם עלות הכורת על יהדות פולין וגוילי ספר תורה נשרפים ואותיות פורחות. נדפס בשנת תרצ"ט.

צ ר ו ר ע ו ב ד ו ת

מעניין התקשרות הגה"ק רבנו צדוק הכהן מלובלין זצ"ל

עם רבו הגאון הקדוש רבנו מרדכי יוסף מאיזביצא זי"ע

בעל 'מי השלוח'

סיפר הרב הגאון הצדיק רבי יצחק הוברמן זצ"ל מרעננה, בספרו "בן לאשרי-ברכה משולשת":

"את הסיפור דלהלן-שמעתי מרב אחד ידיד נפשי בפולין, שביקר פעם בחצר קדשו של הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין.

והנה, בעת כניסתו לחדר קדשו של הרבי, נכנסו בדיוק שני אברכים שמעולם לא היו אצל "הכהן" (=כך היה מכונה הגאון הקדוש רבי צדוק בפי החסידים בפולין), ובאו לקבל "שלום" אצלו כנהוג.

והנה מתעכב "הכהן" אצל אחד מהם, ופותח בשאלה:

"היודע אתה ללמוד?"

"הן", השיב האברך הנשאל.

לאחר יציאתם מן החדר, העז ה"משמש בקודש" ופנה לשאול את הרבי:

"-מה יום מיומיים, כי ישאל הרבי שאלה כזאת את הבא אצלו, שלא כהרגלו? ובפרט אברך חדש, שזה לו הפעם הראשונה והיחידה שביקר אצל הרבי?"

פונה הרבי "הכהן" אל משמשו, ומשבר את אוזניו לאמור:

"-רוצה אתה לדעת למה שאלתי את האברך הנכנס, האם יודע הוא ללמוד? אז קרב הנה, ואספר לך: או אז תבין בעצמך, כי כוונה מיוחדת הייתה לי בעניין. ו"מעשה שהיה-כך היה" - מתחיל הרבי בסיפורו:

"-איש אחד, חסיד איזביצא בעבר, אשר דרכו נפרדה מרבו והחל לנסוע לרבי אחר, החזיק לפרנסתו משק עם שוורים, אותם מוכר היה אחר כך לפריצים, מפרנסתו זו, מתפרנס היה בריווח במשך שנים.

"והנה איתרע מזלו, ומגפת דבר החלה לעשות שמות בעדרי השוורים שלו, שמתו בזה אחר זה, וסבל מכך הפסדים כספיים כבדים. והמגפה לא זו בלבד שאינה

נעצרת, אלא מתגברת והולכת מיום ליום, עד כי סכנה של ממש נשקפת לרכושו ולמקור פרנסתו.

מה עושה חסיד, כשהוא נקלע לצרה? נוסע לרבו, כמובן. וכך אמנם עשה החסיד דנן. נסע לרבו, הזכיר לפני הרבי את צרת מגפת הבהמות המכלה את ממונו, וביקש את ברכת הרבי.

לאכזבתו הרבה, לא השיב לו הרבי מאומה, ופטרו לשלום. בפחי נפש חזר החסיד לביתו.

אבל המגפה המוזרה, שאיש אינו מבין פשרה, מוסיפה להכות בבקר כימים ימימה. עוד מעט, ועלול הוא לצאת נקי מנכסיו, חלילה. ולא עוד, אלא גם ממון אחרים בידו, נדוניות של אברכים היושבים באוהלה של תורה, ומפקידים בידי האמונות את כספי נדונייתם בכדי להתחלק ברווחים; והנה עתה, עלול כל זה לרדת לטמיון! ולא זו בלבד, אלא אף עוון ביטול תורתם, יהיה כרוך על צווארו מה עושים??

אין ברירה, אז נוסעים שוב לרבי. חוזר הוא בשנית לרבי, בוכה לפניו במר נפשו על המשבר הכרוך בעקבותיו, ומתחנן בדמעות שלישי כי יושיענו הרבי בתפלתו וברכתו.

והנה לתימהונו הרב, משיב לו הרבי כך:

"ובי מה יכול אני לעשות? עצה אחת יש לי עבורך: סע לרבך הקודם, הרבי מאיזביצה, רק הוא יוכל להושיעך!"

למשמע "עצתו" של הרבי, צללו אוזניו של החסיד: "מה?! הוא ייסע כעת בחזרה לאיזביצה, לאחר שכבר זמן רב לא דרכה כף רגלו על מפתנה של איזביצה? והרי לא לחינם פסק מנסיעותיו לאיזביצה, אלא משום שלא מצא את מקומו שם, ולא הסבין להנהגתה ושיטתה של איזביצה, עד כי הרגיש בנפשו דרישת אמת לדרך אחרת ולרבי אחר. כיצד מסוגל הוא אפוא לשוב על עקבותיו, ובפרט כי דעתו מאז על איזביצה לא השתנתה כלל, ונשארה בעינה?!"

התחבט אפוא החסיד קשות בנפשו, ושקל את הדברים לכאן ולכאן. מצד אחד – הפסדים כספיים כבדים, שסופם לא נראה באופק; מאידך – כחסיד אמת, שדרכו בחסידות ודבקותו ברבו הנוכחי היא מן הדברים שבנפשו, כיצד אפוא יוכל לשוב על עקבותיו ולשוב למקום שנפשו אינו נמצאת שם? אבל מצד שלישי, הרי אם חלילה יבוא לידי פשיטת רגל, אזי הינו הופך לגורם ישיר בהמיטו חרפת רעב על משפחות לומדי תורה, וגם – "חילול השם" שיבוא בעקבות כך – מה יהא עליו?..

שיקול זה האחרון הכריע אצלו את הכף, ובלית ברירה הבליג על הכול ונסע לאיזביצה.

והנה, בהיכנסו לחדר הרבי מאיזביצה, וסח בקודש את דאגתו מן המצב בעניינו, פונה אליו הרבי בשאלה:

–"האם בכוונתך לחדש את נסיעותיך לכאן, כבימי קדם?"

–"לא", השיב החסיד בגילוי לב. "מה אעשה, ודרכי הרבי מאז לא נשאו חן בעיניי"..

–"ומה תאמר, באם תבוא לך ישועה על ידי?" – מקשה הרבי.

–"אז אומר, כי אלה מעשי כשפים"!!.. השיב החסיד בכנות מדהימה בפשטותה...

עמד הרבי הקדוש מאיזביצה על הכנות העמוקה שבדבריו, ונתפעל מאד מ"מידת האמת" שבערה בקרב אותו חסיד: הנה, למרות כי גורלו הכלכלי בעצם עומד כעת על כף המאזניים, ובשל כך אף נאלץ להגיע במיוחד הנה לבית הרבי; מכל מקום – שקר בנפשו, את זאת לא יעשה! נוכח אפוא הרבי לראות, כי כל דבריו של אותו חסיד – באמת ובתמים נאמרו ולא לקנטר חלילה, ומעשיו הינם לשם שמים.

"העתיר עליו אפוא הרבי הקדוש מאיזביצה מברכות קדשו, והבטיחו נאמנה כי בהמותיו יתקיימו מעתה, וכי עוד יתרבו כהנה וכהנה, והונו ירבה ויגדל. בנוסף לכך בירכו הרבי, כי ייושע בעזרת השם גם בבן זכר (עד הנה רק בנות היו לו), אשר יגדל וייעשה תלמיד חכם מופלג!..."

סיים הרב הקדוש "הכהן" מלובלין את סיפור הדברים שאירע אצל רבו הקדוש מאיזביצה, כשהוא מפטיר לעבר משמשו בקודש:

–"ראה נא, יקירי: אנוכי בעצמי נוכחתי בחדרו של מורי הקדוש "בשעת מעשה", ושמעתי במו אוזניי את הבטחת קדשו החגיגית של הרבי. ובכן, דע לך: אברך זה, אותו ראית קודם ושנכנס לכאן, הינו לא אחר מאשר בנו של אותו חסיד שעמו אירע סיפור המעשה אצל מורי ורבי הקדוש זי"ע, ואשר עליו כיוון בהבטיחו לאביו נאמנה, כי יזכה לבן תלמיד חכם... ובכן, עז רצוני היה אפוא, בהזדמנות זו ובשעת הכושר שבאה לידי כשאותו האברך בא לפניי כאן – להיווכח במו עיניי בקיום ברכת קדשו של מורי ורבי הקדוש, אשר בנוגע לקיום ברכות פי קדשו עד לאחת, אין אצלי אפילו ספק קל שבקלים!..

"ובכן: תבין כבר אפוא, מדוע שאלתיו לאותו אברך, האם הינו יודע היטב ללמוד!?!... ", סיים "הכהן" את דבריו, ופנה לחדר תלמודו...

*

כידוע ומפורסם ברחבי העולם החסידי והתורני, היה הגאון הקדוש הנודע, רבי צדוק הכהן מלובלין מחבר ספר "פרי צדיק" ועוד ספרים רבים ועמוקים, תלמיד מובהק של מרן רבינו הגאון הקדוש "מי השלוח" מאיזביצא.

דבקו של תלמיד גאון וקדוש זה, ברבו הקדוש, הייתה מן המפורסמות, ובמידה שאינה ניתנת לתיאור. כל מלה של רבו הקדוש, הייתה בשבילו "קודש קדשים". עד אחרית ימיו, לא פסק מלהזכיר מדברי קדשו בתורה ובחסידות, בנגלה ובנסתר, ופעם

אחת אף מביאו בספרו הקדוש בלשון כזו: "וקבלתי ממי שנגלה לו מסוד ה' ליראיו!" (פרי צדיק, בקונטרס "קדושת שבת" הנספח לספר "פרי צדיק על בראשית").

רבי צדוק הכהן, מאז ומעולם נוהג היה לשאת ולתת בדברי תורה עם גאוני הדור, בהיותו בעצמו גאון בתורה ופלפולן חריף. גם בשנות הסתופפו בצל הקודש של מרן רבנו "מי השלוח" באיזביצה, נוהג היה מפעם לפעם להתפלפל בתורה עם רבה הנודע של לובלין עיר מגוריו, הלא הוא הגאון המפורסם רבי דוב בעריש אשכנזי זצ"ל, מחבר הספר הנודע שאלות ותשובות "נודע בשערים", שהיה מגאוני דורו המפורסמים.

הגאון רבי בעריש אשכנזי, שהיה רב "מתנגד", מעולם לא הצליח מצדו להבין ולתפוס, מדוע זה האברך הגאוני רבי צדוק הכהן, מכניע עצמו בדחילו ורחימו שכזה כלפי הרבי מאיזביצה.

פעם אחת, מספרים חסידים, לא התאפק הגאון, ופנה ישירות לרבי צדוק הכהן ב"שאלה":

–"למה לו למר לכתת רגליו לאיזביצה, ולהיכנע לרבי משם, האם אינכם "עולים עליו" בתורה?!

–"וזאת, מניין לו למר?–מגיב רבי צדוק אף הוא בשאלה.

–"שואלים הנכם אותי, מדיכן לי?–השיב הגאון–אומר לכם רק זאת: כשבקרתם אצלי פעם, בנוכחותו של רבכם, ושאלה הלכתית ותורנית עלתה על השולחן, אזי אתם פלפלתם בחכמה, ואילו הרבי מאיזביצה כמעט ושתק לגמרי ולא השמיע דבר!

החזירו "הכהן":

–"שנינו לא פעם בגמרא בזה הלשון: "אביי ורבא דאמרי תרווייהו" (=אביי ורבא מסכימים שניהם), ומפיהם נמסר אך מילים ספורות, שורה אחת. והנה, על שורה אחת זו של אביי ורבא, בא הגאון המפורסם רבי יהונתן אייבשיץ, וכתב על זה ששה דפים גדולים של חידושים מפליאים. נו, היבוא מר ויגיד בעקבות כך, כי הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ידע ללמוד טוב יותר מאביי ורבא, אך ורק משום שהם השמיעו את דבריהם במילים ספורות ואילו הגאון רבי יהונתן כתב בעניין ששה דפים מלאים בפלפול...?!

כיוון שנוכח הגאון רבי בעריש אשכנזי כך, נענה באנחה ואמר לו לרבי צדוק:

"אם הרבי מאיזביצה דומה בעיני מר כאביי ורבא – כי אז מה אני ומי אני, כי אוכל לעמוד ולהתווכח עמו"..."!

בהקשר לאותה נקודה, סיפר בהזדמנות כ"ק מרן אדמו"ר מהרא"י זללה"ה:

פעם ישב הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן באסיפת רבנים, ובמהלכה ציטט "הכהן" מאמר בשם הגמרא, נענה אחד הרבנים ואמר, שאין גמרא שכזו. הביאו גמרא, חיפשו ולא הצליחו למצוא את הגמרא האמורה.

קם "הכהן" על רגליו, נענה ואמר:

– "אכן, אינני יודע כעת לומר היכן נמצאת גמרא זו. אך דעו נא רבותי: מאמר זה, שמעתי מפיו של מורי ורבי הקדוש, רבנו מאיזביצה זכותו יגן עלינו; ויכול אני לקבוע בוודאות, כי אילו היה מורי הקדוש חי בזמן התנאים, אזי היה תנא, ואם היה חי בזמן האמוראים, ללא ספק היה אמורא. לפיכך, אפשר בהחלט לצטט מימרה זו בתור "גמרא"..."

*

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר מהרא"י זללה"ה, באחת משיחות קדשו:

אצל רבנו הקדוש בעל "מי השלוח" ז"ע, סדר הישיבה בזמן עריכת ה"שולחן הטהור" נקבע כך: במקום הראשון, בסמיכות לרבנו הקדוש-ישב בנו וממלא מקומו, ה"בית יעקב"; לאחריו, במקום השני-ישב תלמידו הרב הקדוש רבי לייבלי איגר מלובלין בעל "תורת אמת"; ואילו במקום השלישי-ישב תלמידו הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין.

פעם אחת – מספרים אצל חסידים – אירע, ונתאחר הרב ר' לייבלי איגר זצ"ל, שהיה מתפלל תפילותיו באורך גדול, מלהגיע לשולחן הטהור, ובמקומו השני נתיישב הרב ר' צדוק הכהן. כשהגיע רבי לייבלי ל"שולחן", וראה שבמקומו יושב כבר רבי צדוק, אזי לא רצה לגרום לו לקום ממקומו, ונתיישב אפוא מיד לאחריו במקום השלישי, במקומו הקבוע של רבי צדוק הכהן.

כיוון שהבחין בכך רבנו ה"מי השלוח", לא הייתה דעתו נוחה מכך ופנה לתלמידו רבי צדוק ואמר לו בהאי לישנא:

"אין הסדר כך! הסדר הנכון הוא: קודם-רבי לייבלי, ורק אחר כך-רבי צדוק!" – ואז כמובן, החליפו התלמידים הקדושים ביניהם בחזרה למקומם הקבוע.

כעבור עשרות בשנים ממעשה זה, לאחר הסתלקותו לגנזי מרומים של הרב הקדוש רבי לייבלי איגר ז"ע, בשנת תרמ"ח, כשמילא אחריו בקודש (אצל חלק ניכר מן החסידים) הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין, אמרו אז חסידים הראשונים, שזכרו את מעשה המאורע אצל הרבי מאיזביצה:

"כבר אז, ראה רבנו הקדוש מאיזביצה באספקלריא המאירה שלו, כי סדר הנהגתם בקודש של תלמידיו הקדושים יהיה לפי הסדר הזה: תחילה – הרבי ר' לייבלי איגר מלובלין, ורק לאחר מכן – הרבי ר' צדוק, "הכהן מלובלין"!! ...

*

עוד שח פעם כ"ק מרן אדמו"ר מהרא"י זללה"ה, באחת משיחות קדשו:

"אצל רבנו הקדוש בעל "מי השלוח" מאיזביצה אירע פעם, שבעת שיחת קדשו באמירת ה"תורה" אצל שולחנו הטהור, היה קהל חסידים רב מהרגיל ושרר שם דוחק גדול, מהחסידים שנדחקו בכל כוחם ויכולתם על מנת לקלוט היטב את ה"תורה" של הרבי אשר נאמר בקול נמוך, כ"מי השלוח ההולכים לאט" (כביטוי של הרב הקדוש הרבי ר' בונם מפשיסחא בנוגע לרבינו, עוד משנות צעירותו).

נענה הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן, אשר ישב בסמיכות מקום בין הראשונים אצל רבינו הקדוש, וגער בחסידים:

"מה לכם, אברכים, שכה נדחקים אתם? והלוא הרבי מדבר בקול" ! (=ביידיש, כך זה נשמע: "יונגעלאט, פארוואס שטיפטץ ענק זיך אזוי? די רבי רעדט דאך הויך!").

הדבר עורר תמיהה אצל החסידים: הלוא דרכו בקודש של הרבי הייתה לשאת דברו "בשקט" דווקא, ולא "בקול"?! משנשאל על כך רבי צדוק לאחר ה"טיש", השיב בחכמתו:

"– רואה אני כי כלל לא ירדתם לכוונתי! שאלתי הייתה: מה לכם כי נדחקים אתם כל כך לשמוע את דברי הרבי: הלוא הרבי מדבר "גבוה", במושגים רמים הנשגבים מבינתכם, כך שבין כה וכה אין לכם כל השגה בדברי קדשו!... (=ביידיש, המלים "רעֶדט הויך" הינם בעלי משמעות כפולה: מדבר "בקול רם"; וכן "מדבר גבוה"...)

"זכותם של צדיקים וקדושים יגן עלינו ועל כל ישראל"

שבת שלום ומבורך!

כל הזכויות שמורות

להוצאת "תפארת ראדזין"

צילום שער ספרו הגדול "פרי צדיק" על התורה ועל המועדים

'חלק ראשון', על ספר בראשית וקונטרס שביתת השבת

דפוס ראשון, לובלין תרס"א

[נדפס בתוך השנה הראשונה לפטירת רבנו המחבר זללה"ה]

למעלה: "האוהל" שעל קברי האדמו"רים מלובלין (תורת אמת, רבי צדוק הכהן, שבט מיהודה) – כיום. למטה: "האוהל" הישן על הקברים, שנחרב בשואה

